

PROGRAMUL DE COOPERARE ELVEȚIANO-ROMÂN
SWISS-ROMANIAN COOPERATION PROGRAMME

FEMEI care practică

SEXUL COMERCIAL

**REȚELE SOCIALE ȘI ACCES
LA SERVICII PUBLICE**

RAPORT DE CERCETARE

**FEMEI CARE PRACTICĂ
SEXUL COMERCIAL:
REȚELE SOCIALE ȘI ACCES
LA SERVICII PUBLICE**

RAPORT DE CERCETARE

Femei care practică sexul comercial: rețele sociale și acces la servicii publice

Autori: Daniel Sandu, Ana Mohr, Ana Pogângeanu, Mircea Anghelescu

Consultant științific: Dr. Marian Ursan

Echipa colectare date și transcriere interviuri: Ana Pogângeanu, Mircea Anghelescu, Cristina Oprea, Ana Mohr, Iolanda Botez, Ana Blaj, Daniela Ababei.

Copyright © Carusel 2017

ISBN 978-606-8038-27-8

Carusel, Str. Zambilelor, sector 2, 023782, București

E-mail: office@carusel.org

www.carusel.org

Cercetarea *Femei care practică sexul comercial: rețele sociale și acces la servicii publice* a fost realizată de către Asociația Carusel în cadrul unui proiect co-finanțat de Elveția prin intermediul Contribuției Elvețiene pentru Uniunea Europeană extinsă. Mulțumim respondentelor pentru încrederea și timpul acordat în procesul de colectare a datelor.

Acest raport nu reflectă poziția Guvernului Elvețian. Responsabilitatea pentru conținutul raportului revine în totalitate autorilor și Asociației Carusel.

Introducere și metodologie

Statutul legal asociat activității de sex comercial s-a modificat odată cu intrarea în vigoare a Noului Cod Penal din România, în anul 2014. Începând cu februarie 2014, oferirea de servicii sexuale contra-cost a încetat să mai fie o infracțiune și a început să fie încadrată ca o contravenție, pedepsibilă prin amendă. Unul dintre argumentele pentru introducerea acestei modificări a fost scăderea marginalizării structurale ce afecta această populație și încadrarea în practica vest-europeană în ceea ce privește interpretarea legală a practicării de sex contra-cost.

Chiar dacă această modificare a părut să scadă semnificativ din presiunea marginalizării pe umerii lucrătoarelor sexuale, nu a existat o evaluare coerentă științific care să măsoare această evoluție și noua situație a accesului lucrătoarelor sexuale la servicii publice. Micile încercări existente au oferit mai degrabă evaluări limitate la un oraș sau o regiune, fără să încerce un studiu cu o reprezentare mai variată.

Cercetarea de față este o astfel de încercare, bazată pe date calitative culese prin intermediul asistenților sociali de la Carusel, în cadrul unui program cu obiectivul de a crește accesul la servicii socio-medicale pentru femeile care practică sex comercial stradal. Cercetarea cuprinde 34 de interviuri conduse în mai multe orașe, regiuni și medii de reședință din România.

Principalele descoperiri

- În general, începerea activității de lucrătoare sexuală se datorează unei decizii personale luate pe fundalul unui moment de dificultate socială precum sărăcie, apariția unei sarcini într-un moment inoportun, precaritate, nevoia de a întreține copii. De cele mai multe ori, activitatea de lucrătoare sexuală nu este prima opțiune de activitate aducătoare de venit analizată de către femeia în cauză, însă este varianta finală de muncă aleasă pentru că prezintă un venit mai consistent și o independență superioară alternativelor.
- Decizia începerii activității de sex comercial este în general respinsă sau întâmpinată cu ostilitate de către familie și apropiați, însă aceasta este în ultimă instanță înțeleasă și acceptată tocmai pentru că prezintă beneficii superioare alternativelor profesionale existente sau încercate anterior. Lucrătoarele sexuale ce reușesc să depășească respingerea inițială a familiei sau partenerului sunt cele care tind să aibă și o situație social-materială mai sigură pe termen mediu-lung.
- Lucrătoarele sexuale tind să aibă relații foarte reci sau distante cu alte lucrătoare sexuale, parțial pentru că activitatea lor presupune și o formă de competiție pentru accesul la clienți. Un alt motiv extrem de important pentru lipsa capitalului social în interiorul comunității lucrătoarelor sexuale este tendința acestora către auto-stigmatizare și stigmatizarea activității de sex comercial în general. Pentru că și-au însușit imaginea societății despre prostituție, ele tind să-și trateze colegile de activitate cu neîncrederea și respingerea cu care sunt tratate la rândul lor de către societate. În lipsa capacității de coalizare și asociere pentru protecția propriilor drepturi, lucrătoarele sexuale tind să își perpetueze marginalizarea, mai ales în cazul în care acestea nu interacționează cu organizații ale societății civile care să le acorde sprijin pentru a-și proteja drepturile.
- Există date circumstanțiale ce ar indica faptul că lucrătoarele sexuale tind să adopte un pattern de migrație circulară sau temporară în state vest-europene, pentru câteva luni pe an, pentru a-și suplimenta veniturile. Același pattern de migrație circulară este observat și la alte grupuri sociale din România ce se îndeletnicesc cu activități informale sau nespecializate, precum agricultura, muncile în construcții sau altele. Migrația circulară tinde să își reducă din anvergură odată cu înaintarea în vârstă și dobândirea de responsabilități de creștere a copiilor.
- Chiar dacă prostituția nu mai este considerată o infracțiune, ci o contravenție, faptul că această schimbare de legislație nu a fost însoțită și de o schimbare în felul în care prostituția este percepută de către autorități a determinat continuarea marginalizării instituționale de care lucrătoarele sexuale suferă. Acestea simt că nu au dreptul sau căderea de a beneficia de asistență sau de ajutor din partea statului și identifică amenzi și oprobriul pe care le primesc din partea poliției ca o respingere generală a lor ca indivizi de către toate

instituțiile statului – în ideea că administrația locală nu poate avea o atitudine diferită față de ele decât atitudinea pe care o arată poliția. Drept urmare, în general acestea tind să nu apeleze la asistență socială nici atunci când sunt eligibile pentru aceasta și consideră, pe bună dreptate sau nu, că administrația locală le va respinge orice cerere din cauza amenzilor acumulate sau a activității pe care o practică.

- Pentru că lucrătoarele sexuale tind să acumuleze cel puțin 3-4 amenzi zilnic, acestea devin imposibil de plătit sau de administrat. Acumularea datoriilor face ca lucrătoarele sexuale să fie în general în riscul de a fi executate silit în cazul în care dețin proprietăți pe numele propriu. Practic, modul în care autoritățile din România administrează acordarea de amenzi și contravenții pentru lucrătoarele sexuale determină o limitare *de facto* a drepturilor civice de care acestea dispun. Astfel, lucrătoarele sexuale ce nu au un grup de suport deja format, prin care să devieze din presiunile statului, sunt presate de nevoie să dezvolte un astfel de grup, ceea ce le împinge uneori în relații abuzive și situații de dependență materială.
- Abuzurile directe ale poliției sau ale jandarmeriei au scăzut mult ca intensitate în urma reîncadrării legale a prostituției, însă relația subordonată simbolic a lucrătoarelor sexuale față de autorități face aproape imposibilă folosirea poliției de către lucrătoarele sexuale pentru a raporta sau rezolva abuzuri de care acestea ar putea suferi din partea clienților sau din partea altora. Chiar și în cazurile în care Poliția poate că ar interveni pentru a proteja dreptul la siguranță al lucrătoarelor sexuale, acestora le este teamă să apeleze la autorități, în principal din cauza integrării sentimentului de excluziune.
- Amenzile sunt văzute ca un instrument de corecție și „îndreptare” socială de către Poliție, chiar dacă acestea nu au niciun efect real asupra lucrătoarelor sexuale. După modificarea Codului Penal, acordarea de amenzi a devenit singura modalitate a Poliției de a sancționa lucrătoarele sexuale. Drept urmare, instrumentul amenzilor a devenit supra-utilizat tocmai în lipsa de alternative instituționale. Efectul inevitabil este că numărul acestor amenzi tinde să scape de sub control, ceea ce le face imposibil de plătit. Adicional, autoritățile locale deseori nici nu încearcă să convertească amenzile neplătite în muncă în folosul comunității. În final, în această situație, amenda pentru lucrătoarele sexuale nu influențează un comportament, nu produce muncă în folosul comunității, dar în schimb adâncește suplimentar marginalizarea unei populații deja ultra-marginalizate și este, astfel, o acțiune total inutilă în forma actuală.
 - ◆ În plus, există argumente conform cărora nu există o practică unitară pentru acordarea amenzilor în contul oferirii de servicii sexuale contra-cost, ceea ce a dus la cazuri de sancționare absurdă, precum lucrătoare sexuale recunoscute de către poliție, dar într-un moment al vieții lor private, când nu ofereau sex contra-cost, sau chiar non-lucrătoare sexuale ce erau surprinse de către Poliție în anumite zone, cu o anumită vestimentație.
- De cele mai multe ori, activitatea de sex comercial oferă o plasă de stabilitate socială ce ar trebui să fie oferită de către stat în mod normal. Intrarea în activitatea de sex comercial face aproape imposibilă beneficierea de asistența socială din partea statului în paralel. Prin practica actuală de acordare a nenumărate amenzi, o lucrătoare sexuală, odată ce a apelat la activitatea care îi oferă stabilitate materială, poate avea cu mare dificultate acces la beneficii sociale oferite de către stat, ceea ce o blochează deseori în sexul comercial chiar și în ipoteza în care și-ar dori să-și schimbe activitatea.

Principalele recomandări

Cercetarea de față demonstrează din nou faptul că nu există neapărat o comunitate omogenă a lucrătoarelor sexuale din România. Problemele acestora sunt foarte diferite regional și mai ales în funcție de mediul de reședință sau activitate. Lucrătoarele sexuale din mediul rural tind să sufere în mult mai mare măsură de ineficacitate instituțională – înțeleg în mult mai mică măsură care le sunt drepturile, nu interacționează cu administrația locală și tind să aibă o atitudine semnificativ mai subordonată față de poliție și jandarmerie. Acestea și suferă în mult mai mare măsură de precaritate și sărăcie, atât ca urmare a faptului că piața căreia se adresează este mai săracă, dar și a faptului că marginalizarea din partea comunității este mult mai dură. Spre deosebire, lucrătoarele sexuale din orașele mari și prospere – în special din București – tind să aibă o experiență mai semnificativă atât în relația cu autoritățile, cât și în relația cu administrația.

- O necesitate imensă pentru protejarea drepturilor lucrătoarelor sexuale este o mai bună cunoaștere atât a legislației, cât și a drepturilor de care se bucură în relație cu administrația, cât și în relația cu autoritățile. Majoritatea lucrătoarelor sexuale intervievate nu cunosc legislația decât parțial, însă adeseori nu își asumă faptul că ele dispun de drepturi complete de cetățean, pe care le pot apăra. Îmbunătățirea acestor cunoștințe nu ține exclusiv de informare, ci și de pregătirea personală și de construirea unor procese testate de protejare a acestor drepturi – în special prin interacțiunea cu profesioniști din administrație, poliție și chiar și sistem juridic. Informarea și interacțiunea cu profesioniști din aceste domenii ar contribui și la demistificarea propriei tendințe către auto-stigmatizare și auto-excluziune.
- Informarea lucrătoarelor sexuale cu privire la lege și la drepturile lor – atât în ce privește legile care le privesc direct, cât și legile care privesc asistența socială sau drepturile cetățenilor, și sprijinirea acestora în accesarea acestor drepturi ar conduce la îmbunătățirea calității vieții lucrătoarelor sexuale. Cele mai de succes astfel de inițiative au venit ca urmare a activității organizațiilor societății civile.
- Tratarea cauzelor ce conduc la începerea activității de sex comercial ar fi cea mai bună modalitate de a reduce numărul lucrătoarelor de sex comercial și a gradului de excluziune socială la care acestea se expun. În acest moment, mai degrabă decât să ducă la ieșirea din activitatea de sex comercial, amenziile blochează lucrătoarele sexuale în această activitate. În schimb, îmbunătățirea ecosistemului de servicii sociale pentru persoane în dificultate – mai ales pentru mame tinere și singure – ar putea avea efecte semnificativ mai importante. În plus, statul ar trebui să își îmbunătățească și serviciile de inspecția muncii, pentru a limita cazurile în care angajatul nu este plătit la timp, nu are contract de muncă, etc, ceea ce duce la respingerea ideii de angajare formală ca o soluție pentru subzistență.
- Unul dintre succesele cele mai însemnate ale societății civile în munca directă cu lucrătoarele sexuale din România este creșterea atenției și grijei pentru riscurile medicale la care sunt expuse și, ca efect, pentru riscurile medicale la care sunt expuși clienții lor. De cele mai multe ori există date clare ce arată o grijă constantă de a nu se infecta și de a-și face analize medicale cât mai des posibil. Interviuurile arată și o înțelegere clară a faptului că o posibilă infecție le-ar crea probleme serioase atât cu clienții, cât și cu poliția. Singura arie a protecției și a folosirii de mijloace anticoncepționale ce nu pare suficient dezvoltată este legată de folosirea protecției în relațiile intime cu partenerul stabil sau soțul. Este de recomandat ca activitatea societății civile în acest domeniu de educare și prevenire să se concentreze din ce în ce mai mult și pe asigurarea unei protecții corespunzătoare în viața privată.
- Regândirea sistemului de acordare a amenziilor și decriminalizarea completă a prostituției ar duce la scăderea marginalizării sociale și îmbunătățirea accesului lucrătoarelor sexuale la servicii de sănătate publică. Aceasta s-ar face în baza unor condiții clare și cu o serie de limitări clare ar putea scădea masiv efectele de marginalizare, identificare ca cetățean de clasa a doua și ar putea chiar îmbunătăți ratele de colectare. Autoritățile române trebuie să accepte faptul că amenziile în stadiul actual nu funcționează. Ele nu aduc niciun plus pentru societate, nici la nivel de încasări bugetare, nici la nivel de corectare comportamentală. În schimb, supra-utilizarea lor crește efectul de marginalizare a lucrătoarelor sexuale.
- Eliminarea articolului 2, alineatul 6 din legea 61/1991 ar putea contribui la reducerea excluziunii sociale a lucrătoarelor sexuale și le-ar îmbunătăți acestora accesul la unele drepturi civile, respectiv dreptul la proprietate, cât și accesul la propriile resurse, prin deschiderea unui cont bancar, de exemplu, ceea ce ar conduce la reintegrarea socială a lucrătoarelor sexuale.

- Accesul lucrătoarelor sexuale la instituții sau chiar și la servicii publice este limitat și condiționat de plata unor amenzi. Pentru că acestea nu pot procura banii necesari pentru a acoperi aceste amenzi și a continua să-și întrețină familiile decât prin continuarea activităților de sex comercial, eliminarea acordării amenzilor ar putea contribui la incluziunea socială a acestora atât prin faptul că acestea și-ar putea accesa drepturile civile mai ușor, dar și prin faptul că s-ar simți mai îndreptățite să participe la societate în lipsa unor comportamente stigmatizante ale autorităților, care le plasează „în afara legii”.
- În acest moment, lucrătoarele sexuale sunt deconectate unele de celelalte, au impresia că intră în competiție pentru resurse și nu formează relații apropiate. Coalizarea lor într-un tip de structură cvasi-sindicală sau asociativă ar putea să contribuie major la medierea sau depășirea unor forme de conflict și să le construiască o platformă solidă pentru a putea interacționa cu factorii de decizie politici sau administrativi și a proteja mai bine și mai informat drepturile lucrătoarelor sexuale în general.
- Instruirea polițiștilor și jandarmilor pentru a îmbunătăți calitatea muncii lor în relație cu lucrătoarele sexuale, cât și instruirea lucrătoarelor sexuale cu privire la drepturile lor în relația cu reprezentanții forțelor de ordine, ar putea contribui la limitarea abuzurilor din partea clienților sau a altor persoane.

1. INTRODUCERE

Sexul comercial în România este un fenomen larg răspândit, însă adeseori trecut cu vederea atât în ceea ce privește acțiunea politicilor publice, cât și în ceea ce privește cercetarea socială. Un studiu condus sub egida Organizației Mondiale a Sănătății în 2003 a estimat numărul de femei și bărbați care practică sex comercial în România între 23 și 47.000 (*apud* Buzducea, 2009). Multe dintre ONG-urile care activează astăzi în protejarea drepturilor lucrătorilor sexuali afirmă că numărul este mult subevaluat (Preda et al, 2009). Activitățile de sex comercial există, iar experiențe din alte state arată că indiferent de duritatea legislației, aceste activități vor continua să reziste. De cele mai multe ori, legislația dură nu limitează amploarea fenomenului, ci agravează mult condițiile și riscurile la care se expun cei care practică sexul comercial. Similar, încercările de a eradica activitatea de sex comercial nu au făcut decât să împingă condițiile și mai jos și să contribuie la excluziunea socială a participanților.

Recent, România a intrat în seria societăților care au adoptat o atitudine mai puțin dură față de sexul comercial. Odată cu modificarea Codului Penal din anul 2014, oferirea de servicii sexuale contra-cost a încetat să mai fie considerată o infracțiune. În schimb, sexul comercial a rămas să fie acoperit legal de punctul 6 al articolului 2 din legea 61/1991 ce sancționează faptele de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și a liniștii publice, care prevede că „atragerea de persoane, sub orice formă, săvârșită în localuri, parcuri sau în locuri publice în vederea practicării de raporturi sexuale cu acestea spre a obține foloase materiale, precum și îndemnului sau determinarea, în același scop, a unei persoane la săvârșirea unor astfel de fapte” se pedepsește cu amendă de la 500 la 1.500 RON.

Efectele acestei măsuri au fost studiate doar parțial, iar puținele cercetări ce au avut loc au fost mai degrabă exploratorii și lipsite de o componentă consistentă de culegere de date (UNAIDS România, 1999; Romanian Angel Appeal, 2010a; Romanian Angel Appeal, 2010b; Tăriceanu, 2014; Cărăboi, Fierbințeanu, 2015). Lucrătoarele sexuale care sunt identificate de către Poliție sau Jandarmerie sunt amendate, iar dacă amenda nu este achitată, statul poate cere persoanei în cauză să presteze ore de muncă în folosul comunității, sub supravegherea primăriei, în locul acoperirii costurilor amenzilor. Nu există cifre care să vorbească despre gradul de colectare al amenzilor acordate pentru sex comercial sau chiar și numai pentru muncă în folosul comunității.

Anecdotic, a fost menționat în mai multe rânduri riscul ca lucrătoarele sexuale din România să profite de înlesnirile de mișcare din cadrul Uniunii Europene pentru a-și oferi serviciile și în alte țări, însă nici această problemă nu a fost studiată în mod temeinic în ultima perioadă (TAMPEP/ Brussa, 2009). De altfel, marginalizarea extremă la care lucrătoarele sexuale sunt supuse chiar și după modificarea Codului Penal face foarte dificilă identificarea și interviuarea acestora pentru o cercetare. În plus, tiparele de mișcare și de activitate sunt extrem de dificil de urmărit chiar și pentru muncitorii români care pleacă în alte țări pentru munci formale.

Cel mai des, activitatea de sex comercial este văzută ca o sursă majoră de excluziune socială și, posibil, chiar și de afecțiuni cu transmitere sexuală (UNAIDS, 2009/2012). În ultimii ani, tot mai multe organizații internaționale ce au studiat îndeaproape tema sexului comercial au afirmat că modalitatea actuală de abordare a situației cauzează și mai multă excluziune și marginalizare mai degrabă decât să rezolve vreo problemă. În anul 2015, organizația Amnesty International a lansat o solicitare către dezincriminarea completă a activităților de sex comercial (Amnesty International, 2015; Global Network of Sex Work Projects, 2015b). În anul 2014, *The Lancet*, una dintre cele mai prestigioase reviste medicale din lume, a solicitat dezincriminarea sexului comercial ca o modalitate de a scădea marginalizarea și a îmbunătăți accesul lucrătoarelor sexuale la servicii de sănătate, astfel asigurând și sănătatea publică. Începând cu 2012, Organizația Mondială a Sănătății a făcut solicitări similare în acest sens, mai ales cu privire la asigurarea accesului la tratament pentru HIV (WHO, 2012; WHO et al, 2013).

1.1. Obiectivele Cercetării

Cercetarea de față vizează în primul rând evaluarea accesului lucrătoarelor sexuale din România – chiar și din afara Bucureștiului – la servicii publice, vulnerabilitatea lor la abuz din partea clienților sau a autorităților și capacitatea lor de supraviețuire. Cercetarea face parte dintr-un proiect mai larg inițiat de către Asociația Carusel, DN0, cu obiectivul de a crește accesul la servicii socio-medice pentru femeile care practică sex comercial stradal și implicarea acestora în promovarea drepturilor lor, co-finanțat de Elveția prin intermediul Contribuției Elvețiene pentru Uniunea Europeană extinsă.

Valoarea principală a acestei cercetări este una academică exploratorie, prin care se încearcă utilizarea de mijloace științifice unanim acceptate pentru a evalua starea de fapt și evoluția situației pentru această populație hipermarginalizată. Astfel, cercetarea de față este una exploratorie, care pleacă de la ipoteza că există o formă de marginalizare ce survine interacțiunii dintre stat, administrație și autoritate legală, și lucrătorea sexuală și familia sa. În această cercetare încercăm să evaluăm adâncimea și natura acestei marginalizări, plus eventuala identificare a nodurilor decizional-instituționale ce accentuează aceste efecte.

Al doilea obiectiv vizat de această cercetare este legat de capacitatea sa de a produce o mai bună înțelegere a situației acestei marginalizări și de a iniția acțiuni de advocacy sau intervenție din partea unor structuri ale societății civile. În acest sens, obiectivul principal este identificarea unor mijloace pentru a asigura o mai bună apărare a drepturilor acestei populații marginalizate și de creștere a capacității sale instituționale și sociale. Suplimentar, o mai bună înțelegere a situației poate să fie folosită și pentru a promova idei și măsuri de politici publice în favoarea comunității largi a lucrătoarelor sexuale din România. Identificarea diferențelor regionale sau de mediu de reședință este un factor de mare importanță, pentru că ar putea oferi o mai bună claritate asupra instrumentelor de intervenție necesare pe viitor.

2. METODOLOGIE

Cercetarea de față își propune să colecteze date primare, prin utilizarea de interviuri semi-structurate. Populația țintă este de lucrătoare sexuale de stradă, ce au intrat în contact cu caravana medico-socială inițiată de Asociația Carusel. Accesul la populația țintă este unul dificil, astfel încât au fost folosite tehnici de interviu specifice. Mai degrabă decât utilizarea unei echipe clasice de operatori de teren, cercetarea s-a bazat pe folosirea asistenților sociali prezenți în proiectul Carusel pentru a intervieva lucrătorii sexuali întâlniți. Pentru a scădea șansele de response bias au fost folosiți asistenții sociali care au avut cât mai puține legături directe cu lucrătoarele sexuale în cauză.

Pentru că cercetarea viza întrebări cu privire la o ocupație căreia îi este asociată o stigmă socială importantă, colectarea datelor a fost dificilă. Pentru a depăși problemele așteptate de dezirabilitate socială, rușine, relativizarea răspunsurilor sau refuzul de cooperare, interviuatorii au fost pregătiți și testați anterior pentru a putea dobândi un nivel de expertiză suficient de ridicat. În final, soluția metodologică a vizat interviuri ce acordă un nivel ridicat de discreție și oferă respondenților un mediu în care să se simtă în siguranță și acceptați.

În cadrul raportului se vor folosi citate directe din transcrierile interviurilor în format italic, bine marcate în cadrul textului. Elementele ce ar putea duce la identificarea respondentelor au fost cenzurate, pentru protecția lor și pentru asigurarea discreției operațiunii.

2.1. Metode de colectare a datelor

Instrumentul de colectare a datelor a fost interviul semi-structurat ce a fost aplicat unui eșantion de 35 de respondenți ce fac parte din categoria de lucrători sexuali în România. Acest eșantion a fost împărțit după un algoritm prestabilit între București, orașe peste 50.000 de locuitori și orașe sub 50.000 de locuitori sau mediul rural. Inițial, au fost vizate minim câte zece interviuri din fiecare mediu de reședință. Unul din interviuri a fost descalificat în urma analizei, astfel încât cercetarea s-a bazat pe un eșantion de 34 de interviuri valide.

Interviul semi-structurat reprezintă o metodă clasică de colectare a datelor în științe sociale ce presupune un set riguros de întrebări și de sugestii de interviu de la care interviuatorul poate să se îndepărteze cât timp păstrează o direcție generală. Operatorul de interviu poate explora teme colaterale sau poate solicita lămuriri suplimentare în cazul unor întrebări ce nu au fost răspunse corespunzător. În plus, pe baza propriei experiențe, operatorul poate împinge chestionarul într-o direcție predilectă pentru a descoperi mai multe despre o experiență anume a respondentului, chiar dacă această experiență nu s-ar regăsi în niciun altul dintre celelalte interviuri. Metoda a fost preferată mai ales în contextul statutului de cercetare exploratorie a subiectului.

2.2. Modalitatea de eșantionare

Eșantionul a fost unul de oportunitate, bazat în primul rând pe interacțiunile avute de către echipa Carusel în cadrul caravanei socio-medice prin țară. Intervievatele au fost alese în mare măsură aleator, cu posibilitatea de a refuza să răspundă. Eșantionul a fost construit și în ideea de a asigura o cât mai mare eterogenitate a grupului de interviu prin selecție în funcție de date socio-demografice. Chiar dacă nu a existat o limitare de gen sau orientare sexuală în cadrul acestei cercetări, toate răspunsurile au fost primite din partea unor respondente femei heterosexuale.

În final, respondentele s-au încadrat între vârstele de 17 și 41 de ani, dintre care opt operau în județul Buzău, zece în interiorul sau în apropierea orașului Ploiești, nouă în orașul București, patru din zona Râmnicu Vâlcea și alte trei din alte regiuni ale țării.

2.3. Limitele cercetării

O limită clară a cercetării este adusă de eșantionarea cercetării, care a dus la o relativă auto-selecție a participantelor după disponibilitatea de a interacționa cu un ONG și de a căuta o formă sau alta de ajutor. Prin prisma acestei limitări, așteptarea ar fi că rezultatele obținute în această cercetare reprezintă mai degrabă un grup relativ mai deschis și dornic de interacțiune socială decât realitatea populației parametrului, care nu a putut fi atinsă.

O a doua posibilă limitare a acestei cercetări constă în numărul oarecum restrâns de interviuri analizate. Această limită este una clară, însă prin faptul că cercetarea de față este una calitativă, exploratorie și vizează o populație la care se ajunge extrem de dificil prin interviu, numărul de față poate fi considerat unul relevant și corespunzător. Scopul cercetării este mai degrabă de a surprinde o serie de procese și modele comportamentale care să explice fenomene specifice pentru populația țintă.

Sub asumția cercetării calitative cu folosirea unui instrument clasic, o limitare importantă, dar relativ inerentă pentru această populație, este dată de statutul marginalizat și exclus al respondentelor. Pentru că populația vizată face parte dintr-o populație stigmatizată, răspunsurile lor suferă de bias de dezirabilitate, lipsuri structurale și coerență internă în mai mare măsură decât cele dintr-o populație non-marginalizată. Acestea fiind spuse, limita a fost adresată tocmai prin instruirea operatorilor de interviu să repete în mai multe feluri întrebarea, cu prod-uri, pentru a aduce răspunsul consemnat în transcriere cât mai aproape de o poziție coerentă.

Cercetarea este extrem de relevantă tocmai pentru că poate aduce la lumină probleme care au fost doar parțial sau colateral studiate în România până în acest moment. Mai buna înțelegere a acestor probleme și a acestei populații de risc poate influența perspectiva politicilor publice cu privire la lucrătorii sexuali din România în general.

3. ECOSISTEMUL SOCIAL

Adeseori privit din exterior din perspectiva traficului de ființe umane, sexul comercial este prezentat în literatura de specialitate mai degrabă ca o activitate profesională obișnuită, care este condusă pentru un venit și se conformează unor reguli, norme și cutume, atât dezvoltate în relație cu legislația statului sau în interiorul grupului asociat procesului. Activitatea nu poate fi privită exclusiv prin filtrul legalității, dar și prin filtrul dat de capacitatea unor persoane marginalizate de a-și asigura o subzistență prin mijloace decente.

În cadrul acestei activități, tocmai pentru că ea este la limita sau în afara legii, participanții și familiile lor dezvoltă un ecosistem particular de idei, comportamente sau relații. După caz, acest ecosistem social – într-o oarecare măsură bazat pe un anumit tip de capital social – determină sau întreține particularități comportamentale ce ar trebui studiate și înțelese mai bine pentru a putea ajuta la respectarea drepturilor lucrătoarelor sexuale din postura de cetățeni ai unui stat. În multe cazuri, activitatea lor este consemnată drept infracțiune sau, după 2014, drept contravenție, deși ea se datorează unor particularități structurale pentru care responsabilitatea nu le aparține în totalitate.

3.1. Începerea activității

Din cele 34 de interviuri conduse pentru cercetarea de față, modelul prevalent de începere a activității de sex comercial este legat de o serie de elemente sociale cvasi-generale. Aproape toate lucrătoarele sexuale intervievate invocă abandonul școlar, presiunea sărăciei și o situație familială dificilă ca motive pentru începerea practicării sexului comercial. Cele trei elemente au funcționat fie separat, fie împreună, pentru a crea cadrul general necesar pentru începerea activității. De cele mai multe ori, lucrătoarele sexuale provin din familii modeste care sunt confruntate cu acești factori disruptivi fără a avea posibilitatea de a beneficia de un ajutor consistent din partea statului.

Confruntate cu sărăcia și presiunea de a supraviețui, de cele mai multe ori intervievatele au văzut sexul comercial ca o activitate de refugiu, inițial temporară. Odată cu trecerea timpului, lipsite de oportunități reale de a se întreține altfel și supuse deseori și la presiuni majore legate de familie și copii de întreținut, refugiul sexului comercial a devenit permanent – nu doar din lipsă de alternative, dar și pentru că munca de sex comercial prezenta o sursă mai sigură și mai constantă de venit.

Familia mea știe... în primul rând pentru că nu am altă sursă de venit și, în al doilea rând, din sărăcie. Deci, sărăcia m-a împins pe acest drum. (C.B., 26 de ani)

Suplimentar, mai ales pentru cele care inițiau activitatea de sex comercial suficient de devreme, mecanismul statului de sancționare și marginalizare a lucrătoarelor sexuale – departe de a îndrepta spre reconversie profesională sau ieșire din activitate – contribuia la blocarea alternativelor de angajare și chiar la limitarea accesului lucrătoarelor sexuale la drepturile minimale de care ar fi trebuit să dispună ca cetățeni ai statului. Odată ce lucrătorea sexuală începea să acumuleze amenzi și sancțiuni, accesul ei la instituții sau chiar și servicii publice era limitat și deseori condiționat de plata unor amenzi uriașe pentru cineva care nu putea procura bani decât prin continuarea activităților de sex comercial.

Copiii sunt deseori menționați ca principala presiune pusă pe lucrătoarele sexuale de a continua activitatea. Chiar și dacă ar fi posibilă sau dorită, reconversia profesională ar presupune de multe ori sacrificarea temporară a unui venit pentru a localiza o nouă activitate generatoare de resurse și a se specializa în această activitate pentru a câștiga mai mulți bani. În condițiile în care majoritatea covârșitoare a lucrătoarelor sexuale în discuție avea copii înainte de a-și începe activitatea sau la scurt timp după începerea activității, supraviețuirea copiilor a depins și de continuarea acestei activități aducătoare de resurse.

Eram foarte amărâtă, nu mai aveam de niciun fel... familiile mele nu ma ajută cu nimic: nici frații mei, nici familia lui bărbatu-meu și-am zis: „Mă, stai să-mi fac un ban, măcar pentru copiii mei, să nu dau în cap, să pot să-i cresc.” (C.O., 39 de ani)

La 15 ani jumate - 16, când am născut eu fata, a încercat să abuzeze de mine și atunci s-a ales praful, am plecat de acasă. Am plecat de acasă, am rămas cu un copil în brațe și din pricina asta am ajuns aici. (D.R., 33 de ani)

De cât timp faci prostituție?

Din 2005.

Deci, de 12 ani.

Da, 12 ani.

Și cum te-ai apucat?

Pfoaaa, e ceva. M-am despărțit de tata la copii, am rămas singură cu 2 copii și din obligație.

Practic n-aveai nici un venit.

Da. (C.A., 26 de ani)

Aproape toate situațiile analizate în această cercetare scot la iveală faptul că activitatea de sex comercial a început într-un moment în care individul sau familia s-au confruntat cu o situație de criză socio-materială. În aceste condiții, aceștia ar fi avut nevoie de un sprijin măcar temporar din partea societății pentru a depăși momentul. În lipsa acestui sprijin, soluția sexului comercial a fost văzută ca singura opțiune viabilă. Practic, acolo unde o persoană cu probleme sociale nu a primit sprijinul necesar din partea autorităților, nici soluția găsită de această persoană pentru a supraviețui nu a mai avut nevoie de un acord direct exprimat de către stat.

Din acest punct de vedere, este ușor de înțeles de ce lucrătoarele sexuale se consideră marginalizate de către societatea în care trăiesc. Raportul lor de interacțiune cu statul este în mod clar inegal: singura activitate pe care ele o văd ca posibilă pentru a supraviețui este considerată ilegală de către stat; dacă ar fi să se supună statului, nu ar mai avea cum să supraviețuiască; drept urmare, își asumă nesupunerea civică și încearcă să își protejeze drepturile pe cât posibil.

Mențiunile directe despre consumul de droguri, de orice fel, sunt foarte rare. Cercetări anterioare, concentrate în principal pe București, au atins și astfel de motivații (Sandu et al, 2015). Totuși, în rândul lucrătoarelor sexuale din afara Bucureștiului drogurile nu apar niciodată printre elemente care duc la începerea activității. Spre deosebire, nevoia de supraviețuire, nevoia de a întreține o familie și lipsa de alternative profesionale viabile sunt elemente ce apar recurent.

Elementele care duc la alegerea activității sunt multiple și formează o plasă complexă a marginalizării, care ține strâns de o formă de identificare de clasă și mijloace. Circumstanțele condiționează persoanele în cauză să localizeze o sursă constantă și rapidă de venituri în lipsa unor mijloace de subzistență, iar sexul comercial devine soluția la îndemână, tocmai pentru că poate fi condus relativ ușor, fără eforturi logistice majore, aduce un venit consistent și nu presupune forme accentuate și evidente de dependență de stat sau de familie.

3.2. Angajarea anterioară sau alternative profesionale

Majoritatea lucrătoarelor sexuale intervievate au avut acces limitat la educație. Abandonul școlar a apărut deseori chiar înaintea limitei de 8 clase, în asociere cu probleme sociale serioase cu care acestea sau familiile lor s-au confruntat fără a primi un sprijin consistent din partea autorităților. Deseori, abandonul survenea și ca urmare a unor cazuri în care respectivele rămâneau însărcinate prematur. România a fost timp de multă vreme în topurile europene de nașteri la femei sub 15 ani, cu mii de cazuri anual, în principal pe fondul lipsei cursurilor de educație sexuală și a accesului limitat la mijloace de contracepție.

Chiar și măsurile sociale ce sunt țintite către mame și creșterea copiilor sunt împărțite destul de disproporționat între asistență cu testarea mijloacelor, destinate femeilor într-o situație dificilă, și măsurile mai degrabă contributive, țintite către mamele ce au fost angajate anterior. Evident, măsurile din urmă, de departe cele mai generoase, nu sunt accesibile femeilor care nasc devreme sau până în momentul în care au fost angajate pentru mai mult de șase luni – ceea ce nu face decât să adâncească inegalitatea.

Ca urmare a educației limitate, și opțiunile profesionale pe care lucrătoarele sexuale le-au avut la dispoziție au fost extrem de precare – în general munci necalificate sau de zilier.

Dar ai încercat să muncești altceva și nu ți-ai găsit?

Da, am încercat și nu a vrut să... eu am vrut să mă las de mult de chestia asta, dar nu te primește nimeni că nu ai școala terminată. (D.A., 28 de ani)

Și ai încercat să îți găsești altceva de muncă?

Da, am căutat și peste tot îmi cere diplomă.

De la școală?

Și eu am făcut doar 8 clase.

Și ei cât îți cereau?

10. (I.O., 21 de ani)

În general, muncile menționate presupun și o formă de program extrem de strict la care angajatul este supus, ceea ce este incompatibil cu întreținerea unui copil sau a unui alt membru al familiei cu probleme. Mai mult, chiar și în cazul în care reușeau să localizeze slujbe, acestea erau deseori fără acte sau presupuneau și un program de lucru abuziv și subplătit.

Tu ai mai lucrat și în alte părți?

Da, dar fără acte. Aici la parcare turcească... și ca barman, și la bucătărie. Am lucrat mai mult timp, și am mai lucrat. Mă angajasem la o pizzerie în oraș, la bucătărie, dar era - bine, sunt mulți ani de atunci - programul atât de încărcat, de dimineață de la 9, până noaptea la 1, la 2, și mă nenorocise somnul, mă amețise, și zi de zi, ajungeai la 2 acasă, dacă mai mâncai - bine, la 8 trebuia să fii în picioare.

(D.R., 33 de ani)

Alte motive pentru care lucrătoarele sexuale nu au reușit să se adapteze la oportunități de angajare oficială țin și de lacunele statutului social și lipsa unui tip de suport social pentru mamele cu copii mici. În cazul în care statul ar putea să ofere astfel de suport, și capacitatea acestora de a se adapta mai bine nevoilor unor munci ar putea fi mult îmbunătățită.

Am fost aici la un restaurant...chiar pe la [nume cartier], aici,...de turci, de chestii din astea. Bine, trebuia cunoștințe, n-aveam pe cin' să las pe copil (nr. să stea cu copiii): mama era bătrână, soacră-mea nu vrea și într-un final n-am putut să mă duc la muncă. Adică n-am avut niciun sprijin. (C.O., 39 de ani)

Una dintre respondente menționează chiar și un caz în care a muncit o perioadă îndelungată fără a fi plătită de către angajator, ceea ce a determinat și o neîncredere generală față de ideea de o activitate plătită în care venitul său depinde și de decizia altora.

De angajat am fost, nu pot să zic că n-am fost, da' nu mi-a convenit, nici nu mi-a dat banii timp de o lună și jumate. La noi la [numele orașului], la [numele instituției], la abator, la [numele comunei], pe acolo. (A.R., 20 de ani)

Practic, atât lipsa unor măsuri de sprijin social non-material pentru tinere mame, precum servicii de îngrijirea copilului, cât și inadecvarea în activitatea de inspecția muncii și de asigurare că angajatorii oferă contracte de muncă și respectă datele de salariu sunt insuficiențe ale statutului care contribuie, într-un fel sau altul, la marginalizarea lucrătoarelor sexuale și la lipsirea lor de alternative pentru supraviețuire.

3.3. Integrarea în grupul primar de suport

Marginalizarea lucrătoarelor sexuale poate să fie și mai mult adâncită de o relație inadecvată și lipsită de suport în interiorul familiei – în primul rând de către părinți. Aproape fără excepție, cercetarea arată că lucrătoarele sexuale care nu beneficiază de un sprijin oricât de mic din partea părinților tind să dezvolte mult mai multe probleme materiale și sociale în activitatea de sex comercial. De cele mai multe ori, plusul de bunăstare pentru lucrătoarele ce sunt sprijinite de familie vine din faptul că familia dispune de o locuință, iar în cazuri de criză, lucrătorea sexuală se poate baza pe o formă de sprijin moral sau material din partea părinților sau rudelor apropiate.

Invariabil, lucrătoarele sexuale au afirmat că familia s-a opus în primă instanță activității lor și a încercat să le marginalizeze. În timp, însă, de cele mai multe ori relațiile s-au reluat.

Și-am ales viața asta, zic: mă, să pot să-mi cresc și eu copiii. Mult, puțin, mai cu frică, mai cu târșeală. Pe urmă a aflat familia mea, le-am zis: „N-aveți voi niciun ajutor, nu puteți să-mi dați voi zi de zi...Îmi dați voi o săptămână, două...E viața mea și asta e, nu dau în cap la nimeni!”. Nu le-a convenit asta. Și, uite așa, am mers și eu în continuare. (C.O., 39 de ani)

În cazurile în care grupul primar de suport dispare, iar uneori chiar și când acesta funcționează, lucrătorea sexuală deseori caută alternative pentru un grup de suport. Dacă acesta nu este oferit de familie, poate fi oferit printr-o relație mai mult sau mai puțin ad-hoc, unde lucrătorea sexuală poate împărți măcar parțial din responsabilitățile pentru creșterea copilului. Uneori, relațiile de acest tip nu sunt egalitare, ci se constituie tot într-o formă parțială de exploatare a lucrătorei sexuale, care ajunge deseori să acopere o mai mare parte a cheltuielilor.

Deci, practic în familia voastră numai tu aduci bani. Tu aduci pentru tine și prietenul tău.

Da, atât. În rest, nu am treabă cu nimeni. Eu nu îmi doresc de la viață decât să îmi fac o casă și să nu mai stau acolo și să-I las la copilul meu, atât. (D.A., 28 de ani)

Am un frate bogat: nu-l interesează! Are două magazine deschise la [numele cartierului], are trei vile! A muncit! Fiecare a muncit! Are nevastă: „Ce faci, soru-meo și pa!”. Apoi, de când sunt singură - de 3 luni, merg pe 4 luni - n-a adus o dată: „Dă-i și lui aia două pâini, că-i amărâtă sora mea!” Ai înțeles? Fiecare pentru ei! (C.O., 39 de ani)

Prin faptul că activitatea de sex comercial oferă un venit relativ constant, lărgirea grupului care se bazează pe acest venit contribuie suplimentar la blocarea lucrătoarei sexuale în această activitate. Suplimentar, problema marginalizării instituțional-legale nu face decât să agraveze această situație – mai ales în lipsa unui sprijin extern dezinteresat.

Acumularea constantă de amenzi face ca lucrătoarele sexuale să fie mereu în risc de a fi executate silit pentru recuperarea unor bani sau de a le fi refuzat accesul la minime servicii publice. În astfel de situații, este prevăzător ca acestea să nu dispună de proprietăți personale ce pot fi executate și să păstreze relații pozitive, dar în general de subordonare, cu o persoană care le poate intermedia relația cu autoritățile statului, astfel încât să evite marginalizarea instituțională. În cazul în care această persoană nu este una dezinteresată, situația lucrătoarei sexuale se poate agrava și mai mult. Într-o astfel de situație, tocmai inadecvarea cadrului legal în funcțiune ar putea determina urmări sociale total dăunătoare societății în general.

3.4. Capitalul social în interiorul comunității

Parte din problema marginalizării structurale a lucrătoarelor sexuale este legată și de lipsa oricărei propensiuni a acestora către o formă chiar și limitată de coalizare. Acestea nu reușesc să construiască un raport de cooperare în interiorul comunității, ceea ce le oprește inclusiv de la a clarifica poziții comune față de situația și de perspectivele lor. În plus, această inapetență către comunicare și cooperare în interiorul comunității face aproape imposibilă folosirea comunității ca grup de suport și de ajutor pentru problemele cu care se confruntă (Epure, 2012).

În schimb, dacă nu se pot baza pe alte persoane în aceeași situație, care își pot înțelege interesele, riscurile și problemele mai bine, nevoile de suport social sunt transferate în exteriorul comunității, în general către persoane sau grupuri cu o înțelegere mult mai slabă a situației.

E vreuna care să-ți fie prietenă mai bună?

Măi nu, că aici nu poți să ai încredere în orșicicine, asta doar trebuie să fii tu; ești perversă cu tine însuși, dar cu altele? (A.R., 20 de ani)

Capitalul social este foarte limitat în interiorul comunității de lucrătoare sexuale. Deseori, ele se văd în competiție una cu cealaltă și există chiar și formule de aranjare a prețurilor astfel încât să preia clienți de la alte lucrătoare sexuale. Practic, acestea își fură clienții unele de la celelalte, ceea ce crește animozitățile inter-personale, scade veniturile generale pentru grup/cohortă și poate duce inclusiv la creșterea riscurilor la care acestea se expun prin activitatea lor.

Cu colega mea, să-ți spun sincer, mă înțeleg foarte bine. Mi-a fost rău, mi-a turnat ceva apă pe față, mi-a dat o pastilă, mă înțeleg foarte bine. Deci când îmi e greu, mă înțeleg. Da' bine, nu până la bani. (C.B., 26 de ani)

Tu știi și alte fete care fac prostituție?

Da, știu mai multe.

Și ești prietenă cu vreuna dintre ele?

*Nu, prietenă nu sunt cu nimeni. Suntem colege și atâta tot. Ne vedem, discutăm aici... Nu, nu s-a întâmplat.
(C.A., 26 de ani)*

Neîncrederea nu este limitată numai la alte lucrătoare sexuale, cu care s-ar afla în competiție, ci este relativ generalizată. Pentru că au socializat în condiții de precaritate materială și socială semnificativă, acestea au învățat că nu se pot baza pe alte persoane pentru a-și rezolva problemele. Deseori, inhibarea cooperării face problemele și mai dificile, și mai greu de suportat sau depășit, ceea ce încurajează un sistem de funcționare aproape tribal, care concentrează atenția și încrederea în familie sau grupul primar. Atunci când acest grup primar nu există, apare presiune către a-l forma rapid, pentru a se întreține și a supraviețui. Astfel, se generează mai degrabă parteneriate decât familii – iar aceste parteneriate sunt bazate pe schimburi materiale.

Oricum, cine nu există în interiorul grupului primar nu există. Incapacitatea lucrătoarelor sexuale de a coopera face imposibilă formarea unei structuri asociative, de tip sindicat sau ONG, care să militeze pentru propriile sale interese. De fapt, dezvoltarea unor poluri publice de reprezentare ar trebui să fie unul din obiectivele principale pentru comunitate. Deși există unele ONG-uri care se dedică drepturilor lucrătoarelor sexuale, activitatea lor este limitată tocmai de lipsa acestei coalizări și reacții a comunității.

Lucrătoarele sexuale sunt ignorate atât pentru că nu există un interes extern important pentru situația lor – cu excepția notabilă a unor ONG-uri – cât și pentru că grupul în sine nu reușește să formeze o coalitie de interese care să se poată reprezenta în discursul public. În lipsa unei astfel de coalitii, problema poate fi ușor ignorată sau trecută cu vederea de către autorități (Epure, 2012).

3.5. Auto-marginalizarea lucrătoarelor sexuale

O posibilă explicație, cel puțin parțială, pentru neîncrederea generală a lucrătoarelor sexuale în alte persoane aflate în aceeași situație este auto-marginalizarea activității de sex comercial. Cazuri de adoptare a unui discurs auto-marginalizator de către persoane ce fac parte dintr-o populație exclusă social sunt des întâlnite și consistent documentate în ultimii ani. În multe instanțe, adoptarea discursului de auto-rasism sau auto-marginalizare este mai prevalent în cazul indivizilor ce au aparținut unui grup, apoi au reușit să ajungă măcar la un nivel scăzut de incluziune în societatea largă, care proferează discursul marginalizator.

De multe ori, deși lucrătoarele sexuale sunt conștiente de faptul că situația lor este una extrem de dificilă și că au început activitatea de sex comercial și din lipsă de alternative, ele sunt extrem de rușinate de situația lor și doresc, cel puțin discursiv, să se desprindă de ea. În multe ocazii, această stigmă a activității este auto-asumată inclusiv în relațiile dintre lucrătoarele sexuale și familie sau apropiați.

Tot să fac bani, tot să fac bani, cu frică, cu târșeală...Și-am zis: „Bă, într-o bună zi tre' să-mi găsesc o muncă. Pentru mine e muncă, nu sunt făcută pentru așa ceva! Copiii mei crește”. Și-am zis: „Băi, poate Dumnezeu îmi-ajută”. Dar la nevoie, orice-ar fi...dacă, ferească-Dumnezeu, sunt amărâtă și nu pot...și copiii mei să-i văd morți de foame: fac tot lucrul ăsta, să pot să le ofer. (C.O., 39 de ani)

Crede-mă că aș vrea, pe-o parte aș vrea să termin facultatea, bacul, să apuc să muncesc și eu normal ca orice femeie. Că îți dai seama, de 11 ani sunt sătulă, îmi ajunge de așa ceva. Mi s-a scârbit, și acasă când mă duc mi s-a scârbit și de mine însumi. (D.A., 28 de ani)

Eu cu familia mea nu mă înțeleg bine din cauza la copil. Că știe ce fac. Nu acceptă nici un cent de la mine, adică nici un ban, că fac prostituția. Copilul meu e la ea. (D.A., 28 de ani)

Și fiica ta știe ce faci?

Nu, nici nu aș vrea vreodată sa afle. Mă feresc în totalitate, nu aș vrea să afle vreodată ceea ce fac eu. (D.R., 33 de ani)

Prevalența unui discurs care stigmatizează activitatea de sex comercial chiar în rândul practicantelor poate întreține și neîncrederea generală în alte lucrătoare sexuale. Discursul dezumanizant despre activitate în sine poate genera fără probleme o dezumanizare a practicantelor acestui tip de discurs, printr-o formă de auto-așezare deasupra comunității: „eu nu sunt precum celelalte, eu vreau să ies, vreau să fac altceva, pe când ele sunt murdare”. Uneori, acestea chiar consideră că autoritățile ar trebui să fie mai dure în relația cu unele lucrătoare sexuale, să le oblige să facă analize, să le amendeze, să le blocheze activitatea.

Ar face bine să le oblige să-și facă analize, că e una aicea pe pod, e jechoasă din cap până în picioare. Deci e asta care stă aici pe pod, nu știu dacă ați văzut-o, femeia aia și miroase, are toate defectele posibile. (D.R., 33 de ani)

De altfel, multe dintre lucrătoarele sexuale intervievate provin din familii din mediul rural, destul de multe dintre ele se declară și religioase, ceea ce ar sublinia o tendință spre o morală conservatoare asupra moravurilor în societate.

Că dacă m-ar lua unul și mi-ar zice muncești la mine sau așa, nu ar fi o rușine, că e mai rușinos ceea ce faci la stradă, să te rătăde lumea, să te arate cu degetul în toate părțile oriunde te duci, a uite-o ba pe aia, i-am dat cutarică și așa..nu mi-ar fi jenă să muncesc, și chiar dacă aș munci, îți spun sincer, m-aș mândri pentru că nu mai fac treaba asta. Și sunt ani la care regret, asta e. (C.B., 26 de ani)

În ciuda acestor momente de auto-marginalizare, lucrătoarele sexuale afirmă că pot depăși aceste situații tocmai pentru că motivul principal pentru care persistă în această activitate nu este propria bunăstare, ci mai degrabă cea a copiilor. Deseori, problema este prezentată nu numai sub forma de întreținere a copilului prin sex comercial, dar și prin eventualele soluții de a asigura vreo formă de ajutor social pentru creșterea copilului. Majoritatea lucrătoarelor sexuale presupun că un astfel de ajutor social este dificil de accesat tocmai ca urmare a marginalizării lor instituționale și legale, chiar și în cazurile în care ajutorul există de fapt.

Mi-ar prinde mie bine (nr. ajutorul social), dar pentru mine nu ar fi o problemă că... mi-ar prinde bine pentru copii, că eu aicea dacă vin și stau, pentru ei vin mai mult și doar pentru copii. Deci, sincer, aș fi în stare să fac orice pentru ei. Să știu că le este bine. (C.A., 26 de ani)

De altfel, precum a fost menționat mai devreme, întreținerea unui copil presupune o sursă relativ constantă de venit. Chiar dacă și-ar dori schimbarea activității de lucrătoare sexuale, experiența lor profesională limitată și educația precară nu le-ar permite să găsească repede o slujbă care să acopere satisfăcător și constant fluxul de venit asigurat prin prostituție.

3.6. Migrație circulară pentru completarea veniturilor

Multe dintre respondentele ce au participat la cercetare au călătorit și în alte țări pentru a oferi sex comercial. Aceste călătorii tind să fie scurte, de câteva săptămâni sau luni, și sunt completate de activitate de același tip oferită în România. Marginalizarea este similară și în Occident, unde mai multe dintre ele au avut experiențe negative.

Am fost plecată în Germania, anul trecut, și m-a dat afară de la club. Că mi s-a furat niște țoale de acolo și am spus la patron, și patronul vă dați seama că nu ține cu mine, ține cu femeile vechi. Și m-a dat afară la 2 noaptea din club. Mi-am luat bagajul și am stat în gară. (D.A., 26 de ani)

De multe ori, pattern-urile de migrație se apropie de cele întâlnite și în rândul muncitorilor agricoli din România ce se angajează în migrație circulară. Scopul acestui tip de migrație este completarea veniturilor pentru o perioadă. Pe măsură ce lucrătoarele sexuale avansează în vârstă sau în cazul în care au de îngrijit un copil, acestea tind să scurteze expedițiile externe sau să le elimine cu totul. Este riscant să încercăm să oferim o inferență bazată strict pe date culese de la lucrătoarele sexuale intervievate în România.

Am mai plecat și prin Anglia și pe unde am putut, dar am o vârstă, 33 de ani, nu mă mai pot ține cot la cot cu fetele de 18 ani, tot acia în colțișorul meu. (D.R., 33 de ani)

Câștigurile sunt deseori de subzistență, mai ales în afara orașelor mai mari sau mai prospere. Înaintarea în vârstă probabil le va forța pe lucrătoare sexuale să scadă și mai mult prețurile, ceea ce va agrava mult venitul – în final generând probleme sociale grave. Lucrătoarei sexuale îi va fi cel mai probabil foarte dificil și să se reintegreze cât timp va continua să aibă consemnate amenzile în cauză.

4. EFICACITATEA CIVICĂ

Modalitatea în care lucrătoarele sexuale interacționează cu instituțiile publice ale statului român poate să prezinte o imagine și asupra felului în care eventualele programe ale statului ar putea ajunge la acestea. În fapt, dacă încrederea lor în instituții este limitată, atunci și șansele ca acestea să recurgă la instituții pentru a-și rezolva o problemă sunt limitate. Dacă acestea nu sunt la curent cu ceea ce instituțiile ar trebui să facă, conform legii, pentru ele sau pentru oamenii în situații dificile, atunci și șansele de a forța instituțiile să-și îndeplinească menirea sunt limitate. În plus, cunoașterea în sine a legii – atât în ce privește legile care le privesc direct, cât și legile care privesc asistența socială sau drepturile cetățenilor în relație cu poliția și jandarmeria – este deseori calea principală prin care lucrătoarele sexuale își pot cere drepturile și, mai ales, în care acestea își pot îmbunătăți situația.

4.1. Interacțiunea cu instituțiile administrative ale statului

În general, interacțiunea dintre lucrătoarele sexuale intervievate și statul se limitează aproape exclusiv la poliție și jandarmerie, despre care vom vorbi într-un capitol separat. Puține dintre ele au ocazia în mod real de a interacționa cu instituții administrative. Una dintre cele mai recente ocazii în care acestea au interacționat cu administrația a fost la eliberarea unei forme de carte de identitate – temporară sau permanentă. Aceasta este utilă mai degrabă pentru a scurta interacțiunea cu poliția sau jandarmeria din momentul în care acestea primesc amenzi. În cazul lipsei unei cărți de identitate este posibilă chiar chemarea la secție pentru identificare și alte forme de agresiuni instituționale ce ar perturba activitatea lucrătoarei sexuale.

Chiar dacă documentele de identitate există, deseori ele nu conțin adresa reală a lucrătoarei sexuale. Aceste probleme se întâlnesc cel mai des în cazul lucrătoarelor sexuale ce nu au reușit să-și asigure un grup de suport stabil, ce oferă o minimă formă de protecție socială. Adresele sunt cele reale atunci când lucrătoarea locuiește împreună cu părinții sau împreună cu soțul. În cazurile în care lucrătoarea nu are relații bune cu părinții, nu este căsătorită sau într-o relație stabilă, deseori aceasta are șanse scăzute de a avea domiciliul real în cartea de identitate.

Lipsa unei adrese corecte prezintă și riscul de a nu beneficia de vizite din partea unui asistent social, care ar putea ajuta lucrătoarea sexuală să navigheze mai ușor relația sa cu instituțiile administrative ale statului și chiar accesul la diverse forme de ajutor social.

Deseori, lipsa interacțiunii cu administrația este raționalizată ca o formă de frică sau de rușine, în ideea că administrația nu are niciun interes să fie de ajutor persoanelor ce practică sexul comercial. În definitiv, și aceasta este o formă moderată de auto-marginalizare adoptată parțial din acceptarea discursului mainstream. În plus, izolarea de stat are și legătură cu ipoteza socializării în precaritate, care determină neîncredere generală în orice fel de factor din afara familiei sau grupului primar. Cel mai des, însă, refuzul de a încerca se bazează pe o neîncredere deja existentă că încercarea nu are niciun sens, pentru că nu va fi primită (The Declaration of the Rights of Sex Workers in Europe, 2005; Global Network of Sex Work Projects, 2015a; Global Network of Sex Work Projects, 2015b; Sex Workers' Rights Advocacy Network, 2015).

Te-ai dus vreodată la primărie să-ți ceri vreun ajutor social?

Nu m-am dus că știu că nu îmi dă, deodată ce fac lucrul ăsta. (D.A., 26 de ani)

Adică n-ai văzut. Ai văzut vreun asistent social până acum la faţă?

Nu, n-am văzut.

Din primărie?

Nu, nu. Doar din auzite. (T.R., 21 de ani)

Mi-e frică din cauza la meseria asta să nu am refuzuri și mi-e rușine. Să mă trezesc cu refuzuri, să-mi zică: „Păi știi, faci, dregi!”... Și decât să mă mustre cineva, mai bine nu, mai bine rabd eu așa. (D.R., 33 de ani)

Prin această auto-marginalizare, lucrătoarele sexuale practic acceptă ideea că nu sunt egale în drepturi cu alți cetățeni sau că ar putea beneficia de asistență din partea statului în unele condiții. De altfel, o altă problemă des întâlnită este și intersectarea instituțională între poliție și administrație, astfel încât unele lucrătoare sexuale au îndoieli că administrația le-ar accepta ca cetățeni în condițiile în care poliția le plasează la limita sau în afara legii. Drept urmare, apar neînțelegeri despre care sunt condițiile în care ar putea fi acordată vreo formă de ajutor social. De exemplu, uneori nu există claritate asupra faptului că administrația ar putea ajuta inclusiv cu drept la locuințe sociale.

Dar acum ai încredere că dacă te-ai duce laăștia să ceri vreun ajutor și l-ar da?

Nu știu, eu nu am copii mici, nu știu. Am înțeles că dacă ai copii te ajută.

Și cu ce să mă ajute? Eu nu vreau decât o casă. (M.I., 40 de ani)

Deseori problemele decurg dintr-o necunoaștere a legislației cu privire la asistența socială în general, dar chiar și cu privire la drepturile lucrătoarelor sexuale. Majoritatea covârșitoare a lucrătoarelor sexuale intervievate nu știau foarte exact despre schimbarea încadrării legale a prostituției de la infracțiune la contravenție, odată cu modificarea Codului Penal din 2014. Deși uneori acestea erau la curent cu câteva din urmările acestei reîncadrări, înțelegerea mai precisă a resorturilor legale din spate era limitată.

Și în caz că se strânge amenzile alea pe care le avem, sute de milioane...poți să faci pușcărie pentru asta?
(A.R., 20 de ani)

Deși sunt la curent cu existența ajutoarelor sociale, majoritatea femeilor chestionate fie nu au cerut niciodată ajutoare, fie au cerut, dar nu le-au primit. De multe ori, pe bună dreptate sau nu, neprimirea ajutoarelor a fost văzută ca o decizie discreționară a administrației mai degrabă decât conformarea la un standard legal uniform aplicat pentru toate persoanele într-o anumită situație. Chiar și felul în care acestea se raportează la ajutoare arată o neînțelegere a rolului acestor ajutoare și a modalității în care acestea ar putea fi primite.

În schimb, apare destul de des nevoia lucrătoarelor sexuale de a nu mai primi atât de multe amenzi. Problema cu acestea este legată mai degrabă de pierdere de timp și de posibile probleme legate de accesul la drepturi, nu de repercusiunile amenzilor. Din cauza cuantumurilor imense, majoritatea amenzilor nici nu sunt plătite, iar transformarea lor în muncă în folosul comunității în general nu are loc.

Ai întâmpinat vreodată vreo problemă din cauza amenzilor pe care le-ai strâns?

Măi, primesc doar că trebuie să fac muncă în folosul comunității, dar cine se duce până la urmă? Nimeni.

Doar decât dacă o să se ia vreo măsură odată, atunci obligat pe bune, decât să te duci la pușcărie, să faci.
(B.E. 38 de ani)

Nu m-am dus că acum au început să bage și lumea la muncă, să muncească degeaba, de pomană, în soare, în alea și de aia nu m-am dus mai mult. (A.R., 20 de ani)

Asistența socială prezintă și probleme din perspectiva muncii în folosul comunității. Ajutorul în sine, chiar și dacă ar putea fi accesat, este extrem de limitat. În anul 2016, alocarea medie a Venitului Minim Garantat pentru o familie a fost de 264 de RON pe lună. În aceste condiții, beneficiile sociale oferă mult prea puțin față de veniturile ce ar putea să apară din sex comercial pentru a prezenta vreo formă reală de plasă de siguranță. În schimb, asistența socială în termeni de servicii sociale ar putea fi extrem de utilă.

4.2. Amenzile și limitarea drepturilor civice

În condiții normale, lucrătoarele sexuale afirmă că primesc cel puțin câte o amendă în fiecare zi în care practică sexul comercial. Unele vorbesc chiar și de datorii acumulate în contul amenzilor de peste sute de mii de RON, ce nu ar putea fi vreodată plătite, de fapt. În schimb, acumularea în timp a acestor datorii face ca lucrătoarele sexuale să fie lipsite de unele drepturi (The Declaration of the Rights of Sex Workers in Europe, 2005; Sex Workers' Rights Advocacy Network, 2015). Un exemplu este cel legat de dreptul la proprietate. Având sume mari înregistrate ca datorii, lucrătoarele sexuale ar putea să fie chiar și executate silit pentru recuperarea unor bani. Drept urmare, acestea se feresc să aibă proprietăți sub numele lor direct, pentru a nu risca să le piardă. Neavând proprietăți sub numele lor, acestea se vulnerabilizează în relație cu alte persoane, față de care vor depinde pentru a avea acces la propriile bunuri sau, uneori, chiar la propriile resurse materiale.

Ai încercat să faci ceva și amenzile pe care le ai de la poliție te-au împiedicat?

Nu, n-am încercat să fac nimic.

Nu ți s-a întâmplat să te duci undeva și să zică „nu, pentru că ai amenzi”.

Nu, pentru că n-am făcut nimica, adică n-am avut bani pe numele meu, n-am băgat bani pe cont, n-am făcut nimica pe numele meu, n-am luat nimica. Absolut nimica. (S.T., 27 de ani)

Alternativ, acestea riscă să le fie refuzat accesul la minime servicii publice. Deseori, această problemă este consonantă cu o înțelegere parțială a legislației care le protejează drepturile și o suprapunere instituțională între atitudinea pe care o întâmpină din partea poliției sau a jandarmeriei și atitudinea pe care o așteaptă din partea administrației. Obișnuite fiind ca tiparul de relaționare cu autoritatea să fie modelat după relația lor cu poliția, totuși una de subordonare, în care acestea nu sunt egale cu autoritatea și li se impun sancțiuni, ele au deseori o poziționare similar subordonată și față de administrație. În astfel de condiții, deseori se expun la riscul de a nu beneficia de propriile drepturi decât dacă au de a face cu funcționari care empatizează cu situația lor.

Eu am copilul, fata mea învață perfect! Deci, de la 9 și 10, deci n-am. Am copila premiantă, face sport de performanță. Și anul trecut, în toamnă, la școală, trebuia să-i fac bursă din aia, de merit. Și îmi trebuia adeverință de la fisc (nr. de venit) și n-a vrut să-mi dea! Și eu am zis: „Peste un an copilul meu pleacă la liceu! Copilul meu face naveta, la anul ce o să faceți? La anul trebuie să îmi dați, obligat forțat, că copilul merge la liceu și trebuie să-i fac bursă!” Și a zis că „nu știu, mai vorbim până la anu’, deocamdată ai prea multe amenzi”. (C.A., 26 de ani)

Trebuia să îmi dea o anexă, 24, de la primărie (nr. pentru o moștenire), nu mi-au dat-o , din cauză că au zis că am 130 și ceva de milioane la ei, dar am înțeles că după 5 ani se prescriu... De fapt, ce trece timpul, ele se prescriu. (D.R., 33 de ani)

4.3. Familia ca intermediar instituțional

Tocmai pentru a putea naviga mai ușor și cu mai puțină stigmatizare nevoile de interacțiune cu instituțiile administrative, lucrătoarele sexuale deseori apelează la familie sau la alte forme de reprezentanți, în speranța că aceștia vor reuși să medieze situația în favoarea lor. În aceste condiții, practic lucrătoarele sexuale sunt puse în situația de a nu-și putea asigura drepturile civile decât prin intermediul unui parteneriat.

Acest parteneriat este dezvoltat deseori împreună cu unul dintre părinți în cazurile în care lucrătoarea sexuală își informează familia în legătură cu meseria sa și este acceptată. Atunci când familia nu știe sau nu acceptă această activitate, deseori lucrătoarea sexuală devine și mai dependentă de ajutor extern. Deseori, aceste ajutoare pot veni de la un concubin sau un prieten ce ar putea să intermedieze într-un fel activitățile acesteia de sex comercial în schimbul unor bonificații sau a unei cote din venituri. Practic, respectarea cadrului legal în ceea ce privește tratamentul lucrătoarelor sexuale ar crea o situație de dependență mai degrabă decât să ducă la „corectarea” comportamentului sau incluziunea socială.

Deseori, acesta este și unul din motivele pentru care se accelerează procesul de căsătorie – prin care de fapt lucrătoarea sexuală ajunge la o formă de parteneriat de care depinde pentru a avea acces la drepturi.

Sunt ajutoarele sociale care se dau. Dar alea se fac pe familie și eu, dacă am amenzi, nu îmi dă de la fisc. (C.A., 26 de ani)

4.4. Capcana marginalizării instituționale

Multe dintre scenariile care au dus la începerea activității de sex comercial de fapt ilustrează cum această cale a fost aleasă într-un moment de criză socială personală, în care nu a existat un proces alternativ care ar fi putut asigura supraviețuirea. Practic, lipsa unei plase sociale în caz de dificultate socială, mai ales pentru fete aflate deja într-o situație de marginalizare, a fost ceea ce a dus la intrarea în activitatea de sex comercial.

Într-o societate precum este România, o mare parte a populației este în situație de sărăcie și de marginalizare socială din oficiu. În momentul în care această situație inițială este dublată și de o acțiune sau o întâmplare nefericită la un moment dat pe parcursul primilor ani de viață, apare riscul major de criză socială pentru care nu există o soluție instituțională. Există mai multe cazuri de respondente care au povestit despre o tinerețe în casele de copii, urmată de cursuri de profesionalizare ce ar fi putut duce către încadrarea în piața formală a muncii, însă care a degenerat în criză în momentul în care a fost dublată de o altă întâmplare – în general o sarcină survenită cel mai probabil din lipsa de acces la mijloace de contracepție.

Am făcut brutar/patiser, cursuri de brutar/patiser, am rămas însărcinată acolo și de acolo am plecat. Eram pe, cum să zic eu, începători B1, B2 și când să dau și eu examenul să mă angajez, să mă trimită la București pe undeva, numai...că am rămas însărcinată și nu am mai putut să stau. (A.R., 20 de ani)

Odată începută activitatea de lucrător sexual, fără experiență de muncă și cu educație limitată, alternativele profesionale sunt extrem de precare, mai ales în comparație. De asemenea, activitatea de lucrătoare sexuală aduce cu sine și amenzi și anumite tipuri de marginalizare instituțională. Ca urmare a acestora, femeia care a început să practice sex comercial din lipsa unei plase de siguranță din partea statului ajunge rapid în situația de a fi exclusă de la orice ajutor real.

Practic, prostituția devine propria formă de asigurare a propriei supraviețuiri și de îngrijire a copilului. Odată accesată, însă, această formă de asigurare exclude sau face foarte dificilă reintrarea în sistemul de sprijin social oferit de către stat.

Mai degrabă decât ca o alternativă la munca pe piața formală, activitatea de sex comercial este văzută ca o alternativă la furt sau activități ilegale și complet anti-sociale.

Am considerat că nu m-ajută nimeni, că n-am pe cine să las copiii să mă duc la o scară de bloc, la o muncă și-am zis: „Băi, decât să moară de foame în casă, ori să dea în cap la cineva, ori să se ducă într-un magazin să fure de disperare un lapte, un pampers ori o pâine, lasă-mă, nene, acoloșă!”. Cu totul că mi-a fost frică, adică să nu mi se întâmple ceva, să nu mă omoare ceva, să nu mă-mbolnăvesc de boală...astea două era la ei: „Să nu te omoare cineva și să te-mbolnăvești de vreo SIDA.”

Adică și balonașele astea: mai s-a spart, mai sunt chestii la care poți să te îmbolnăvești, lucruri, adică riști! Bine, am făcut-o cu tot cu frică, întotdeauna când am făcut-o, am făcut-o cu frică. (C.O., 39 de ani)

Lipsa de alternative este resimțită virulent de către lucrătoarele sexuale de cele mai multe ori, atât din punct de vedere al accesului la ajutor din partea statului sau a altcuiva, cât și din perspectiva riscurilor de sănătate la care acestea se expun.

Eu, atâta timp cât mă descurc cum pot, dacă mi se sparge mâine vreun prezervativ și iau vreun pui de SIDA de la cineva, mă ajută cineva din urma a ce se întâmplă? Nu cred. Eu am fost bolnavă acum 2 ani, cu rinichii în pioaneze, că am mai vorbit, și nu au venit să-mi dea 50 lei să-mi iau o jumate din rețetă până mă pun un pic pe picioare și după să îmi iau diferența de jumate cealaltă. Dacă eu mă îmbolnăvesc vine cineva să-mi dea ceva? Sub nicio formă. (D.R., 33 de ani)

5. EFICACITATEA LEGALĂ

Chiar dacă legislația privind sexul comercial a fost modificată în anul 2014, prin introducerea noului Cod Penal, lucrătoarele sexuale se confruntă în continuare cu o serie de confuzii în ceea ce privește statutul lor legal și drepturile legale de care dispun în relația cu autoritățile. În mare parte, din ipostaza de lucrătoare sexuale, acestea simt că încalcă legea prin ceea ce fac. Pentru că au sentimentul că încalcă legea, acestea au o dificultate generală în a cere să beneficieze de protecția legii în chestiuni punctuale și de interes direct pentru ele. Ca urmare, raportarea lor la autoritățile cu care se confruntă cel mai des – poliția și jandarmeria – este deseori subordonată și fără șanse de negociere a drepturilor. Astfel, chiar dacă autoritățile dispun de un spațiu legal mai îngust de constrângere a lucrătoarelor sexuale, raportul de autoritate de care se bucură în relația cu ele permite uneori continuarea abuzurilor din trecut.

Mai mult, relația disproporționată dintre lucrătoarele sexuale și poliție scade și șansele ca acestea să solicite ajutorul poliției în cazul în care se confruntă cu abuzuri în activitatea lor, din partea unui client sau a altcuiva.

5.1. Abuzurile la care sunt supuse

Schimbarea legislației privind sexul comercial a determinat în mod cert o încetinire a abuzurilor din partea autorităților. Chiar dacă aceste abuzuri nu au dispărut complet, majoritatea lucrătoarelor sexuale vorbind cel puțin despre abuzuri verbale dese din partea poliției, ele în mod cert au devenit mai puțin grave și mai rare (Global Network of Sex Work Projects, 2010; Decker et al, 2015). Dacă violența fizică în relația cu poliția era des întâlnită în trecut, consensul este că astfel de acte sunt mai degrabă excepția astăzi. Există multe referiri comparative la trecut, totuși, inclusiv despre confiscare de bani și de prezervative (Romanian Angel Appeal, 2010a; Romanian Angel Appeal, 2010b; Sandu et al, 2015).

Da, [polițistul] îmi confisca banii și îmi făcea dosar penal. Deci nu, îmi confisca toți banii! Erau zile când, nu știu, un milion jumate, două și se băga de veneam acasă și cine știe cum mă prindea și îmi lua toți banii pe care îi făceam în ziua aia. Dar dacă el m-a prins pe mine cu un client, posibil trebuia, așa este și așa trebuie și că așa este în lege, să îmi confiște banii care mi i-a dat clientul. (C.A., 26 de ani)

Și acum, în ultimii ani, cum vă înțelegeți cu ei?

N-are treabă, vine, ne dă decât amenzi, dacă ne dă și pe alea, și pe urmă pleacă. Nu mai e ce a fost. (M.I., 40 de ani)

Deseori, violențele la care acestea sunt supuse au scăzut mult în intensitate. Chiar dacă nu știu neapărat despre schimbarea legislației privind sexul comercial, lucrătoarele sexuale știu că nu pot fi arestate pentru prostituție (Sandu et al, 2015). Încă există o memorie a momentelor anterioare în dese ocazii.

Nu. Deocamdată, nu, ți-am zis. Ce am auzit eu de la fetele astea, că înainte da, erau înainte foarte răi, îți lua banii, te ducea... (A.R., 20 de ani)

Chiar dacă frecvența cazurilor de abuz este în scădere, natura relației simbolice între lucrătoare sexuale și poliție face ca deseori aceste abuzuri să fie nepedepsite, cel puțin cât timp nu sunt foarte dese sau grave. Apar mai multe mărturii de abuzuri care au loc în activitatea lucrătoarelor sexuale din mediul rural ce fie nu au fost reclamate la poliție, fie apare o formă minoră de complicitate în cadrul poliției pentru a trece cu vederea abuzul.

Mi-a dat ceva cu negru sau alb pe mine, m-a lăsat așa a nimănu și cu banii luați, nu chitanță, nu nimic. Am vrut să fac de mai multe ori plângere, dar nu se poate, nu ai cu cine. Deci dacă mă plâng la poliția asta din [numele orașului], îmi zice că dacă și eu sunt tare în gură... (C.B., 26 de ani)

În această perioadă sunt semnificativ mai dese abuzurile sau conflictele dezvoltate de către lucrătoarele sexuale cu clienții lor. Sunt povestite numeroase cazuri de abuz fizic la care acestea sunt supuse, care câteodată duc chiar spre agresiune sexuală, din partea clienților. Problema este că de multe ori, lucrătoarele sexuale nu apelează la poliție nici în astfel de cazuri, fie din cauza naturii relației lor cu poliția, fie pentru că nu au încrederea că poliția ar fi interesată de a le rezolva lor problemele. În timp, această expunere la violență fizică sau simbolică crește și susceptibilitatea lucrătoarelor sexuale către diverse tipuri de boli și afecțiuni (Decker et al, 2015).

Eu cer banii înainte și nu a vrut să mi-i dea, a zis că-mi dă după, că lui i s-a mai întâmplat să le dea femeile țeapă cutare, cutare...și nu a vrut să-mi dea banii, m-a dus până aici sub pod, am zis să-mi dea banii că dacă nu-mi dă banii eu nu mă dau jos din mașină, a deschis ușa și a vrut să mă arunce...și atunci l-am scuipat și eu, l-am înjurat și m-am aruncat eu din mașină. (A.R., 20 de ani)

Cu vreun client, ți s-a întâmplat ceva nasol?

Aaaa, da! M-a întrebat cât este prețul, i-am zis cât este prețul și m-am dus aicea la boscheți și stăteam în picioare lângă el, chiar nu făceam nimic, așteptam să-mi dea banii. Și a scos, a fost o fracțiune de o secundă, a scos din plasă un gât de sticlă și mi-a băgat sticla în gât. (C.A., 26 de ani)

Acum o lună și ceva la [numele cartierului], am fost bătută rău de tot, rău!

Ce s-a întâmplat?

Că n-a vrut să îmi dea banii. „Bine, mă frate, că eu mă dau jos din mașină și plec. Nu vrei, nu vrei să-mi dai banii.” Că „nu, fă-mă degeaba!”// „Nu, că n-am cum să te fac degeaba că și eu muncesc, că e corpul meu, că după ce mi-am bătut joc de corpul meu pentru niște bani, mi-am distrus viața din mine”// „Ce tot te vaiți pe tine?”. Și m-a bătut. Îmi dădea pumn, mă ridicam, pumn, mă ridicam, pumni, picioare! Omoruri, câte bătăi n-am primit! (D.A., 28 de ani)

5.2. Inadecvarea sancțiunilor materiale ca model de îndreptare

Lucrătoarele sexuale intervievate afirmă că primesc în general câteva amenzi pe zi pe care o petrec pe stradă și că primesc aceste amenzi în mod nediscriminatoriu din partea Poliției și Jandarmeriei.

Deci veneau toți să îți dea amendă? Și locala, și secția, și jandarmeria?

Da, da...le ziceam: „Mi-am luat amendă”// „Și-asta este, îți dăm și noi.” (C.O., 39 de ani)

Scopul amenzilor nu este clar însă, pentru că lucrătoarele sexuale au afirmat că amenzile pe care le primesc nu sunt aproape niciodată achitate, iar unul dintre motivele mari pentru care nu sunt niciodată plătite este tocmai cuantumul imens la care acestea ajung. Există chiar cazuri documentate de lucrătoare sexuale care au încasat amenzi în valoare de mai multe sute de mii de lei.

Da, eu am luat 15 milioane într-o zi, trei echipaje diferite. A venit Bucureștiul [n.r. probabil un echipaj de poliție cu număr de București], mi-a dat 5 milioane; a venit Vâlcea, mi-a dat 5 milioane; a venit jandarmeria, mi-a dat 5 milioane. 15 milioane într-o zi. Și dacă ar fi să le plătești, de unde dracu' să le plătești? Și dacă vin în fiecare zi să îți dea câte 5 milioane să plătești la jumate, 2 milioane jumate, asta ar însemna să muncești numai pentru stat. Dacă ar fi să fie o amendă, eu una aș plăti de bună credință dacă s-ar da una pe săptămână să o plătesc, dar nu în fiecare zi, frate, să îmi dai amendă. (D.R., 33 de ani)

Sanționarea recurentă cu amenzi contravenționale pentru activitatea de sex comercial nu are niciun efect de limitare a activității lucrătoarelor sexuale nici prin achitarea amenzilor, nici prin convertirea lor în muncă în folosul comunității. Mai mult decât atât, majoritatea lucrătoarelor sexuale afirmă că nu prea merg la muncă în folosul comunității nici măcar dacă sunt chemate, pentru că nu îi înțeleg rostul și nici nu există sancțiuni reale. În condițiile în care lucrătoarele sexuale sunt dedicate ideii de a continua să ofere sex comercial sau nu au alternative, amenzile nu vor fi altceva decât o formalitate birocratică care nu va produce niciun fel de schimbare și va consuma resurse ale statului fără a genera niciun fel de efect.

Mai mult, pe lângă faptul că amenzile nu par a influența semnificativ în vreun fel comportamentul sau activitatea lucrătoarelor sexuale, apar destul de multe mărturii legate de faptul că unele astfel de amenzi se acordă abuziv. O bună parte a respondentelor au menționat diferite circumstanțe în care au fost sancționate cu amendă chiar și când nu erau în situația de a oferi sex în schimbul banilor. De multe ori, acestea erau amendate în ideea că „sunt cunoscute” agenților de poliție ca lucrătoare sexuale, fără a se ține cont dacă acestea prestează sau nu servicii sexuale în acel moment.

Ți s-a întâmplat vreodată să-ți dea amendă când tu nu erai la muncă, așteptai pe cineva să te ducă acasă sau...

Da, da. Așteptam taxiul, a venit garda, mi-a dat amendă. Și-am zis că aștept taxiul, că plec. „Nu mă interesează”.

Și ai semnat-o?

Da. Dacă nu o semnez, te ia la secție, începe să-ți vorbească urât, „Dar când stați la stradă și vă futeți, e bine?”. (D.A., 28 de ani)

Permanentizarea stării de contravenient, chiar și în situațiile în care contravenția nu are loc, mută atenția de la faptă către individ. Practic, sancțiunea nu mai este oferită pentru faptă, atunci când fapta are loc, ci este oferită pentru persoană, chiar și în absența faptei. După cum arată interviuatele, opoziția sau refuzul de a semna este imposibil, tocmai ca urmare a poziției de subordonare în care lucrătoarele sexuale se află față de agenții de poliție. Dacă li s-ar opune, agenții ar putea să le ridice la secție, să le identifice sau alte acțiuni ce, până la urmă, probabil ar duce tot la o amendă. Având în vedere și faptul că aceste amenzi nu sunt plătite, lucrătoarele sexuale nu au un stimul semnificativ pentru a se împotrivi prea mult sau pentru a reclama situația. Alte interviuri vorbesc și despre lucrătoare sexuale ce ies din casă în viața lor privată pentru a face cumpărături și sunt identificate și amendate de către autorități. Există chiar și dovezi anecdotice despre femei ce lucrează pentru ONG-uri dedicate sprijinului lucrătoarelor sexuale care au fost legitimate sau chiar amenințate cu amenzi pentru prostituție.

Dacă, de exemplu, s-a întâmplat să te vadă poliția când nu erai la muncă și să îți dea amendă?

Da, mi s-a întâmplat asta. Adică mi s-a întâmplat când veneam la muncă, da' eram spre drum, eram aicea la mine acasă, veneam, nu mă urcasem nici în taxiu. Și începuse să semnez foile alea, punea întrebări și mă cunoștea.

Și ai semnat?

Da, semnam, că se lua de mine dacă nu semnam. Uite că mi-ai adus aminte că e de câțiva ani.

Da i-ai spus că nu e normal sa facă așa?

Da, i-am spus că odată ce nu sunt în locul unde muncesc, n-are voie sa îmi dea amendă și m-am certat cu el acolo . (S.T., 27 de ani)

Problema nu este exclusiv una legată de propensiunea agenților poliției de a stigmatiza și marginaliza prin acordarea de amenzi. Este chiar posibil ca agenții să nu aibă neapărat intenția de a stigmatiza persoana care oferă sex comercial, ci de a-și îndeplini datoria de a sancționa o contraveniență ce s-ar putea argumenta că și-a schimbat locul de desfășurare a activității. Problema apare mai degrabă dintr-o confuzie în ce privește condițiile juridice în virtutea cărora se poate face o identificare și standardizare clară a actului incriminat ca „oferirea de servicii sexuale”.

Uite, într-o săptămână, eram aici mai sus, unde sunt restaurantele, chiar așteptam pe cineva. Chiar nu... chiar așteptam pe cineva, serios. Și-a trecut echipajul și m-au văzut acolo, și mi-a dat amendă. Și-am zis: „De ce? Că nu sunt pe marginea drumului, aștept pe cineva!” // „Eee, așa spui tu, că nu ești pe marginea drumului.”

Și a zis că „Ce? Acuma te-ai mutat aici?”, și zic „Nu! Aștept pe cineva, chiar aștept.” Așteptam un microbuz că trebuia să îmi aducă ceva de la [numele orașului], și așteptam un microbuz să îmi aducă un pachet. Și că „Nu, că tu stai aici, aștepți vreun client.” // „N-aștept, domnle’, pe nimeni.” (C.A., 26 de ani)

În lipsa unui alt fel de standardizare, agenții de poliție probabil vor continua să identifice lucrătoarele sexuale prin condiții juridice circumstanțiale, ce pot expune la abuzuri, precum localizarea lor, un tipar vestimentar, o identificare de clasă sau uneori chiar și numai recunoașterea lor facială.

Mi-a zis unul (nr. polițist): „Vezi să nu te mai prind ziua prin cartierul ăsta, cutare.”

I-am spus: „Ia stai puțin, măi tată - i-am zis - să nu mai mă vezi pe mine ziua? Păi eu n-am voie să mă duc la o piață, eu n-am voie să mă duc la un chioșc? Sunt cu copiii mei - i-am zis - tu-mi interzici mie? Păi ce-am făcut? Am făcut crime, omor?” // „Păi că n-ai voie, că cutare...” (C.O., 39 de ani)

Legile din România sancționează oferirea de servicii sexuale prin amendă contravențională și acordarea acestui tip de amendă este legitim și normal, în condițiile actuale. De la modificarea Codului Penal din 2014, oferirea de servicii sexuale contra-cost încetează să mai fie o infracțiune, însă ea rămâne acoperită de legea 61/1991, articolul 2, alineatul 6: „Constituie contravenție săvârșirea oricăreia dintre următoarele fapte, dacă nu sunt comise în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni: atragerea de persoane, sub orice formă, săvârșită în localuri, parcuri, pe străzi sau în alte locuri publice în vederea practicării de raporturi sexuale cu acestea spre a obține foloase materiale, precum și indemnul sau determinarea, în același scop, a unei persoane la săvârșirea unor astfel de fapte”.

Totuși, cât timp nu există un standard legal pentru ce înseamnă „atragerea de persoane în vederea practicării de raporturi sexuale”, aceste amenzi riscă să vizeze și lucrătoare sexuale în afara activității sau chiar și persoane care nu sunt lucrătoare sexuale, însă ajung din întâmplare să fie confundate sau suspectate de către agenții de poliție.

Cum stați voi aici, pe trotuar, vă dă amendă (nr. poliția)?

Da, ne dau dacă ne văd.

Doar dacă faceți semn mașinilor să oprească la voi?

Dar noi nu facem. (S.T., 27 de ani)

Cât timp amenziile oricum nu sunt plătite de către lucrătoarele sexuale, oricâte ar fi acestea la număr, această problemă a rămas relativ ascunsă. Practica situației ascunde posibilitatea de abuz tocmai prin faptul că nimeni nu înregistrează pierderi materiale importante. De fapt, experiența lucrătoarelor sexuale arată că nu există nici diferențe în cuantumul amenzilor între situațiile în care sunt surprinse în flagrant și cele în care sunt amendate pe stradă. Totuși, pentru a contribui la această clarificare, lucrătoarele sexuale ar trebui să fie în poziția de a putea contesta măcar unele dintre aceste amenzi. Natura relației dintre lucrătoare sexuale și agenții de poliție nu permite așa ceva, însă.

Și ai semnat-o (nr. o amendă abuzivă)?

Păi i-am semnat-o! Păi dacă nu mă lăsa în pace, am semnat-o!

Dar dacă nu o semnai ce se întâmpla?

Dacă nu o semnam, nu putea să-mi dea amenda că n-are cum să mi-o dea.

Și, atunci, de ce ai semnat-o?

Pentru că mă cunoșteau, pentru că e poliția care vine aproape zilnic pe la noi și mă, ne cunoștea. (C.A., 26 de ani)

5.3. Relație subordonată cu Poliția

Relațiile între lucrătoare sexuale și poliție au devenit mai funcționale în ultimii ani, mai ales de la modificarea Codului Penal și parțiala decriminalizare a prostituției. Majoritatea lucrătoarelor sexuale intervievate afirmă că abuzurile Poliției și Jandarmeriei au dispărut aproape complet. În plus, acestea afirmă și că în general cultivă relații pozitive cu autoritățile, tocmai pentru a nu avea probleme, precum să fie luate la secție sau să li se ceară să plece, ceea ce le-ar perturba activitatea.

Cu poliția cum te înțelegi?

Asta e și după gură. Dacă ești fată bună și nu vorbești, dacă ești tare în gură și te răstești la ei, te ia sau „hai pleacă de aici”. Dar dacă nu te iei cu ei în gură, când îi vezi, pleci, ești văzută bine. Dar dacă ei vine și tu stai în fața lor sau te prinde și mai ești și tare în gură...

Eu nu am treabă că nu mă iau cu ei în gură. Când îi văd, plec. Sau mă țin pe loc, le dau datele, mai îmi dau amendă. (R.A., 25 de ani)

Această relație amicală cu autoritățile este în mod cert o evoluție pozitivă față de realitatea de înainte de modificarea Codului Penal, în 2014. Totuși, chiar și această relație amicală, mai ales după relația mult mai tensionată anterioară, plasează agenții de poliție într-o postură netă de superioritate simbolică și dominație față de lucrătoarele sexuale. Această superioritate simbolică acceptată de către lucrătoarele sexuale ajunge să le răpească acestora o parte din drepturile lor civice (Amnesty International, 2015; Global Network of Sex Work Projects, 2015b). Practic, un cetățean este în continuare protejat de lege chiar și dacă s-a întâmplat să o încalce – mai ales în condițiile în care încălcarea legii în această situație este o contravenție.

Ai vrut vreodată să faci plângere împotriva cuiva, nu știu, client, vecinii care s-au luat de tine? Trece unul pe stradă beat și vrea să te ia la bătaie sau din astea?

Nu.

Să te duci să faci plângere?

Nu.

Că mai sunt fete care au vrut să facă plângere.

Știu, știu...Nu le ia în considerație.

Da, da.

Păi, tocmai de asta, dacă aș fi pățit ceva, nu m-aș duce că...

Nu crezi că ar trebui?

Pe mine m-ar batjocori poliția. Ceea ce știu și eu de la alte fete. (T.R., 21 de ani)

Ai făcut vreodată plângere la una din bătăile astea de la clienți?

Nu, n-am vrut să fac că știu că fac rău repede, dar bine nu mai fac. Eu nu sunt o femeie care să dea declarații, chiar dacă dă cu mașina peste mine, nu dau la alții. Eu nu mă duc. (D.A., 28 de ani)

Da, dau cu picioarele, ei zice că dacă au grade și uniforme nu are nimenea ce să le facă lor.

Ai depus plângere?

Degeaba. Poți să pui plângere... deci dacă aș avea ceva care, să am ceva pe mine să îi înregistrez să vedeți în ce limbaje au, cred că s-ar lua Bucureștiul de cap și și-ar da demisia.

Deci nu le-ai făcut niciodată plângere?

Niciodată pentru că, în primul rând, nu am cu cine să vorbesc. Ei mă cred nebună. Eu știu că un om nebun nu e în stare să vorbească nici cu tine, cum îți vorbesc, nici cu el și cu absolut nimeni; un om nebun nu mai stă să judece, să scoată cuvântul, îți dă direct, înțelegi...mi s-a dat un tratament și m-a lăsat pe câmp. (C.B., 26 de ani)

În lipsa unei conștientizări clare a situației și posibilității de a fi protejate de lege, chiar și atunci când oferă sex contracost, lucrătoarele sexuale pot fi foarte ușor expuse la abuzuri simbolice sau chiar și legale, precum am argumentat mai sus, în ceea ce privește situația amenzilor. Auto-plasarea în inferioritate față de poliție și încercarea constantă de „a nu fi tare în gură” cu autoritățile, practic blochează posibilitățile lucrătoarelor sexuale de a contesta în mod real acțiuni ce ar putea fi considerate abuzive. Eficacitatea instituțională în raport cu autoritatea juridică este chiar și mai limitată, în condițiile în care mai multe dintre respondente consideră că a depune o contestație sau o reclamație presupune costuri majore de litigiu.

Dar știi că tu poți depune o contestație la o asemenea amendă (nr. abuzivă)?

Da, știu!

Ai făcut asta vreodată?

N-am făcut-o!

De ce?

Pentru că te costă. Ca să faci o contestație la amendă, îți trebuie să mergi la tribunal, să platești un avocat. (C.A., 26 de ani)

Chiar și în lipsa unor abuzuri semnificative din partea autorităților în sine, poziția de subordonare a lucrătoarelor sexuale, probabil întreținută și de către agenții de poliție, scade șansele ca acestea să ceară ajutor poliției în cazul în care sunt abuzate de către clienți sau alți oameni cu care interacționează. Auto-plasarea lor în afara legii sau chiar și a societății și, mai ales, întreținerea unor raporturi de subordonare și „cumințenie completă” în raport cu poliția

scade semnificativ și șansele lucrătoarelor sexuale de a cere ajutor poliției în caz de abuz și, în contra-partidă, scade și interesul poliției de a interveni sau a face investigații complexe pentru a proteja drepturile lucrătoarelor sexuale.

Da' te-ai gândit să-i faci plângere lui ăla, să te duci la poliție?

Nu m-am gândit, că nu știam cum...de unde să-l mai iau? Nu, nume! Nu, nimic!...N-am luat numărul atunci la mașină. (C.O., 39 de ani)

Măi, mi s-a întâmplat să mă bată clienți care mi-au luat telefonul, banii și m-au lăsat Adam și Eva, poate a fost colega mea care a sunat la 112, că ei zice să nu mai sunăm la 112, să sunăm direct pe numărul lor. Eu de unde pot să am telefonul ăla dacă vrei să nu mai sun la 112 și să-mi dea numărul? Nu ai cu cine. Dacă spun la poliția Ploiești, spune că mă iau în gură cu ei. (C.B., 26 de ani)

Noi, în meseria noastră, nu avem lege. Dacă te duci undeva să depui ceva, așa ți se întâmplă. Nu a venit T.C., a bătut fetele pe aici? A venit T.C. le-a bătut pe aicea, am chemat poliția. Polițaiul se pitulea după mașină: „T., T. stai cuminte!” Dar era pe partea ailaltă a mașinii. Zice T.: „Stai un pic să îl omor pe ăsta.” Și nu au avut ce să îi facă. După, s-a luat fostul șef de post de la [numele localității] tot de fete: „De ce stați aici?” (D.R., 33 de ani)

6. ASIGURAREA SĂNĂTĂȚII

În general, problema sănătății publice și personale asociată activității de sex comercial este una dintre cele mai perene surse de marginalizare și oprobriu public. Cele mai des întâlnite temeri legate de această activitate au legătură cu infecțiile cu transmitere sexuală. De cele mai multe ori, aceste temeri nu sunt neapărat legate de sănătate și bunăstarea lucrătoarelor, dar de sănătatea și bunăstarea potențialilor clienți – ceea ce denotă dublul standard al discursului public privind responsabilitatea (ARAS, 2005a; ARAS; 2005b).

În orice caz, măsura în care sănătatea lucrătoarelor sexuale este protejată este și cel mai important factor în care sănătatea publică este protejată. Marginalizarea și stigmatizarea la care sunt expuse lucrătoarele sexuale deseori le împing pe acestea la marginea societății, fără a le oferi variante viabile pentru a-și proteja sănătatea sau alternative reale de asigurarea unei existențe în piața generală a muncii. Prin virtutea acestei marginalizări, eforturile individuale făcute de către lucrătoarele sexuale și de către ONG-urile specializate pentru a-și proteja sănătatea sunt deseori principala formă de protecție a sănătății publice.

Lucrătoarele sexuale sunt o posibilă sursă de risc de îmbolnăvire numai în măsura în care ele sunt excluse din societate și din sistemul de servicii sociale.

6.1. Neacoperite de asigurare medicală

În general, opțiunile de care dispun lucrătoarele sexuale pentru acoperire medicală sunt destul de limitate. În lipsa unui venit legal, cele mai des întâlnite cazuri de asigurare de sănătate prin program național apar în cazurile în care lucrătoarea sexuală este fie însărcinată, fie bolnavă de HIV/SIDA. În foarte multe ocazii, nici aceste situații nu sunt cunoscute de către lucrătoarele sexuale. O altă modalitate de a obține asigurarea de sănătate ar fi încadrarea într-un program de asistență socială, precum Venitul Minim Garantat, însă lucrătoarele sexuale nu au acces la astfel de programe și din cauza acumulării de amenzi.

Da? Nu știam (nr. că ești asigurat dacă primești VMG). Uite n-am știut. Adică nici nu m-am interesat. Să mă duc vreodată la primărie să văd dacă mă ajută cu vreun loc de casă, da' uite că nu m-am dus, dacă am probleme și acasă, viu aiciea, trebuie să am de copilul ăsta mare grijă, cu hemofilia care o are, cu boala asta, cred că așa se numește. (S.T., 27 de ani)

Cea mai des întâlnită situație este cea în care lucrătoarele sexuale și-au făcut analize mai consistente la ultima sarcină, atunci când exista nevoia de internare în spital, iar medicii prescriu un set de analize care se poate suplimenta. Alternativ, unele lucrătoare sexuale dezvoltă și strategii inventive de a-și procura o formă de acoperire medicală. Spre exemplu, mai ales în cazul orașelor mari, unde există numeroase spitale bine echipate la îndemână, lucrătoarele sexuale își acoperă necesarul de analize prin internare, probabil la medicină de urgență, sau prin donare de sânge.

*Și analizele sau dacă ai probleme de sănătate unde te duci?
Donez sânge, din trei în trei luni, și îmi face și analizele.
Și să-ți faci așa mai amănunțit când ai fost ultima oară?
Acum trei luni. (I.O., 21 de ani)*

Când ți-ai făcut ultima dată analizele?

Acum 3 luni.

La sânge? Sau?

De tot. Am stat în spital 3-4 zile, așa fac odată la trei luni, mă duc mă internez. Zic că nu mă simt bine, că vreau să îmi fac toate analizele. (M.G., 39 de ani)

Problemele apar în momentul în care lucrătoarele sexuale au nevoie de controale de specialitate, precum controlul ginecologic. Dacă în cazul medicinei generaliste, acoperirea poate fi obținută și prin mijloace separate, controalele ginecologice prezintă o situație aparte. Deși o bună parte a lucrătoarelor sexuale afirmă că au fost în ultimul an la un control ginecologic, chiar și acestea admit faptul că schimbă des medicul ginecolog, în general pe motive de rușine. Rușinea și auto-stigmatizarea sunt unele dintre motivele recurente întâlnite în descrierea relațiilor cu specialiștii medicali.

Această situație complexă a accesului la analize și controale medicale pune în pericol sănătatea lucrătoarelor sexuale și a familiilor din care acestea provin. Deseori, aceste dificultăți structurale și instituționale sunt dublate și de dificultăți materiale. Majoritatea lucrătoarelor sexuale au povestit despre momente în care au avut crize medicale serioase și nu au mers la medic, de cele mai multe ori motivul invocat fiind lipsa de bani chiar dacă medicina de urgență în România este gratuită. De altfel, chiar și unele dintre lucrătoarele sexuale care nu s-au folosit de medicina de urgență în cazuri de criză personală au apelat la aceasta în momentele în care un copil a avut nevoie de atenție medicală de urgență. Această situație arată cum lipsa de înțelegere a sistemului medical este agravată și de efectele nocive ale auto-stigmatizării.

Am avut posibilități de astea, că mi-a fost foarte rău și n-am putut că nu am banii, că nu am așa, că nu am cu ce să ajung, da' au fost. (D.A., 28 de ani)

Mi-a mai fost rău, da' am stat așa în casă...M-am mai dus la farmacie: „Dați-mi și mie de burtă...mă doare mijlocul...mă doare capul....Doamnă, am glanda asta! (n.r. are probleme cu glanda tiroidă)”. Astea (n.r. cele pentru glandă) n-a putut să mi le dea. (C.O., 39 de ani)

Ceva mai serios, am avut un blocaj de rinichi.

Și nu te-ai dus la doctor?

Da, nu m-am dus la timp.

Dar ai luat ceva medicamente?

Da! M-am dus după aia la... m-am dus că am căzut jos din picioare, m-am dus că trebuia să mă duc.

Și inițial de ce nu te-ai dus?

Păi nu m-am dus că nu erau bani și chestii din astea.

Dar ai luat ceva în timpul ăsta sau ai stat cu durerile?

Am luat calmante, calmante luam. (C.A., 26 de ani)

6.2. Excluziune prin neînțelegere

Mai apar uneori și cazurile dramatice în care persoanele cele mai expuse la sărăcie și privare materială sunt și cele care nu reușesc să identifice modalități mai accesibile și mai ieftine de a obține asistență medicală. Astfel, există destul de multe cazuri în care – din dorința de a acoperi cât mai bine nevoile copilului – lucrătoarele sexuale apelează la

medicina privată mai degrabă decât la cea de stat. Mai mult, uneori lucrătoarele sexuale își riscă recuperarea medicală după operații în ideea de a nu rămâne pentru prea multă vreme fără un venit.

Eu, când am avut nevoie pentru băiatul meu, pentru operația, că l-am operat de polipi, n-am avut de unde să iau. Am stat 3 zile la stradă, am strâns 15 milioane și m-am dus cu el la doctor. Am amânat operația. (D.A., 28 de ani)

Da, eu m-am operat și n-am stat acasă decât 2 săptămâni, trebuia să stau acasă 2 luni să mă refac. (C.A., 26 de ani)

În condițiile actuale, după modificările legislative recente, există și varianta de plată lunară a contribuției de sănătate raportată la salariul minim pe economie pentru obținerea asigurării medicale. Această plată este una mică, de aproximativ 68 de RON pe lună sau 5,5% din salariul minim brut, și ar acoperi accesul contribuitorului la serviciul de sănătate. În același timp, pentru că plata aceasta ar putea fi făcută la Casa Națională de Sănătate, nu ar exista un risc instituțional real ca acumularea de amenzi să afecteze accesul la asigurarea medicală. Cel mult, percepția proprie a lucrătoarelor sexuale că drepturile lor sunt limitate de acumularea de amenzi ar putea să le scadă șansele de a încerca să obțină asigurarea medicală prin contribuție directă.

Cu toate acestea, din 34 de interviuri colectate pentru această cercetare, niciuna dintre respondente nu se folosise de această cale de acces la asigurarea de sănătate și doar foarte puține dintre ele erau la curent cu această posibilitate. Chiar și acestea erau, însă, temătoare că situația lor cu acumularea de datorii din amenzi nu le-ar permite să aibă acces la asigurarea de sănătate și, astfel, ar risca să piardă acești bani.

Lipsa unei înțelegeri clare a felului în care funcționează instituțiile și legea este unul dintre cei mai importanți factori ce duc la perpetuarea stigmatizării lucrătoarelor sexuale, mai ales în ceea ce privește acoperirea medicală.

6.3. Folosirea mijloacelor contraceptive în familie

Există mai multe surse ce argumentează că în acest moment utilizarea de mijloace de protecție de către lucrătoarele sexuale din România atunci când oferă servicii de sex contra-cost este într-o continuă creștere (Preda *et al.*, 2009; RAA, 2010a; RAA, 2010b; Tăriceanu, 2014). Astfel, chiar dacă informațiile despre boli cu transmitere sexuală sunt uneori o problemă inclusiv în interiorul comunității de lucrătoare sexuale, acestea nu sunt transmise mai departe în prestarea de servicii sexuale. Totuși, mijloacele de protecție sunt deseori destinate tocmai vieții profesionale, inclusiv pentru a crea o formă de barieră – fizică și emoțională – față de clienți. În viața de familie, mijloacele contraceptive nu sunt folosite la fel de des.

Prezervativul, mai ales, în virtutea faptului că reprezintă mai degrabă o barieră emoțională și fizică față de client, nu este folosit în relația dintre soți sau parteneri stabili. Uneori sunt folosite pilulele anti-concepționale, însă și acestea apar arareori în conversație. Acestea prezintă cel puțin două probleme fundamentale: 1. Acestea funcționează numai în măsura în care programul de aplicare este respectat, ceea ce este destul de dificil în lipsa eficacității și a disciplinei; 2. Pilulele anti-concepționale nu protejează de răspândirea infecțiilor cu transmitere sexuală. Deseori, relațiile sexuale neprotejate în interiorul familiei sunt mai periculoase și le expun la infecții. Practic, folosirea pilulelor funcționează mai degrabă aspirațional, chiar și lucrătoarele sexuale care afirmă că le folosesc par a nu respecta întocmai regulile de administrare.

Chiar dacă își doresc să evite să rămână însărcinate, deseori lucrătoarele sexuale evită și folosirea prezervativului în relația de cuplu, chiar dacă riscurile de a rămâne însărcinată sunt mai mari, iar mijloacele ulterioare de contracepție sunt mult mai invazive, în cazul unui avort, sau mai destabilizatoare, în cazul pilulei de a doua zi.

Și, cu soțul tău folosești metode contraceptive, prezervative?

Nu.

Sau altceva?

Nu, prezervative câteodată.

OK, dar de obicei nu.

De obicei nu, că doar e soțul meu, îmi permit că am încredere și e soțul meu.

Dar dacă se întâmplă să rămâi însărcinată ce faci?

Nu se întâmplă pentru că eu iau măsuri.

Faci avort sau?

Nu! Prefer să mă uit mereu, mereu verific. Și dacă s-ar întâmpla vreodată să se întâmple, rupe ceva sau cu soțul meu sau... aș lua pilula de a doua zi. Pentru că chiar nu aș vrea să fac un avort. Aș prefer să mai fac un copil decât să fac un avort. (B.E., 38 de ani)

Am mai făcut trei avorturi. Nu mai vreau copii pentru nimic în lume! Nu că nu mi-ar fi drag de ei, dar, una la mână, nu mai am răbdare, sunt prea bolnavă cu nervii, plâng câteodată noaptea... Uite, aseară plângeam la 3 noaptea, mă luase nervii: amărăciune, era... E greu să fii singură cu copiii. (C.O., 39 de ani)

Și dacă rămâi însărcinată ce faci?

Îl dau afară. Am dat 6 până acum afară. (D.A., 28 de ani)

O altă problemă medicală foarte des întâlnită este și cea legată de auto-medicație. Pe lângă pilulele de a doua zi, multe dintre lucrătoarele sexuale intervievate au afirmat și că obișnuiesc să consume pastile, uneori chiar și antibiotice, fără prescripție medicală. Deseori, problemele pot fi de dureri de dinți, probleme endocrinologice sau de altă natură, unde auto-medicația este extrem de periculoasă. Inutil de spus, acest tip de comportament este unul extrem de periculos atât pentru ele cât și pentru familia lor.

Iau o cutie, două de Tador pentru durerile de cap. Dacă își fac efectul... Când își fac, își fac, când nu, nu. Mă ia durerile, de multe ori intru cu capul în apă rece. Am impresia că poate mă mai calmează, că poate ... nu. (D.R., 33 de ani)

7. PRECARITATE ȘI CALITATEA VIEȚII

Pentru că sărăcia și calitatea precară a vieții este în general motivul care a dus la începerea activității de sex comercial, este de așteptat ca aceste probleme să fie în continuare prezente chiar și după începerea acestei activități. Măsura în care această precaritate afectează viața de zi cu zi a lucrătoarelor sexuale ne vorbește și despre situația generală a marginalizării și excluziunii materiale și sociale în care acestea se află.

Ca urmare a expunerii zilnice la fel de fel de riscuri, lucrătoarele sexuale pot întâmpina probleme care le-ar putea incapacita major în cazul în care nu ar avea vreo formă de suport, din partea familiei sau din partea comunității.

7.1. Grupuri de suport inadecvate

După cum am elaborat anterior, deseori grupurile de suport sunt formate din familie și uneori de gospodărie în general, atunci când lucrătoarele sexuale găsesc găzduire în afara familiei. Experiențele sunt variate. Majoritatea lucrătoarelor sexuale găsesc modalități de a împărți relativ echitabil cheltuielile în gospodărie. Astfel de cazuri tind să fie și cele în care veniturile sunt relativ mai mari, iar lipsurile sunt mai rare – atât în ceea ce privește copiii, cât și pentru adulți.

Și acum unde stai, cu cine stai?

Cu copii mei și concubinul.

OK. Tu ești singura care aduce bani în casă?

Nu. Mai face și el, e de ăsta, cum se numește, face la case, se mai duce cine-l mai cheamă.

Cheltuielile le împărțiți?

Punem amândoi, cumpărăturile le facem amândoi, am de toate alea. (S.T., 27 de ani)

Plătești singură toată chiria?

Nu, jumate - jumate. (I.O., 21 de ani)

Uneori apar și cazuri în care toate cheltuielile sunt suportate de către lucrătoarea sexuală, ceea ce pune și mai multă presiune pe aceasta să lucreze. În general, atunci când cheltuielile nu sunt împărțite apar și lipsurile – ce sunt încasate de cele mai multe ori de către adulți. Uneori, acestea duc și la conflicte și violență în interiorul cuplului, ceea ce poate duce la probleme și mai grave.

Și, practic, cu cheltuielile, tu ești singura care aduce bani? Cumnata ta te mai ajută?

Nu, ea este o amărâtă. De asta ea stă și cu copiii, ca să îi dau și ei acolo.

Și bărbat-tu?

Bărbat-miu, tocmai de asta am terminat relația cu el, că veneam din oraș și îmi lua banii, se ducea la droguri și tot așa.

Și acum?

Acum mai are tupeu să bage mâna, dar nu cum era înainte.

Deci, practic, tu ții casa, cum ar veni?

Da, da. (T.R., 21 de ani)

7.2. Precaritate severă des întâlnită

Cea mai des întâlnită formă de precaritate este cea legată de mâncare și de locuire. Mai ales în mediul rural, unde excluziunea nu este făcută numai de către instituții, dar și de către comunitate, neajunsurile de mâncare și locuire sunt în general majore. Lucrătoarele sexuale din mediul urban în general au posibilitatea de a schimba comunitățile mai ușor, în căutarea unei forme de acceptare și de suport.

Famiile cu copii tind să fie cele mai expuse la astfel de situații de precaritate, mai ales în ceea ce privește mâncarea.

Ți s-a întâmplat vreodată să nu mănânci într-o zi?

Da.

Și copiii tăi? Au trecut și ei prin experiența asta?

Ohh. Au trecut, da. Sincer, da, da... s-a întâmplat.

Dar, dacă ai avea o urgență, o situație care necesită mulți bani, ai avea de unde să iei banii?

Nu. Pentru că aici, practic, vin să supraviețuiesc de pe o zi pe alta. (C.A., 26 de ani)

Cele mai multe dintre lucrătoarele sexuale intervievate sunt la o situație de criză distanțată de un dezastru. Acestea în general afirmă că nu ar avea cum să supraviețuiască dacă s-ar îmbolnăvi pentru o lună, mai ales în cazul celor care nu sunt ajutate de către familie sau nu sunt într-o relație stabilă. În condiții de astfel de riscuri de instabilitate materială apar și cazurile de împrumuturi cu camătă. În general, persoanele cele mai predispuse de a intra în situația unui împrumut cu dobândă imensă sunt tocmai cele care dispun de cele mai mici șanse de a acoperi aceste împrumuturi. În cazul în care împrumuturile nu sunt acoperite, riscurile de violență fizică sau jaf sunt imense.

Avem și niște datorii. Cât am fost în spital cu fata, am stat vreo lună jumate și am luat de la cineva vreo 30 de milioane și acum ne chinuim să strângem banii, că ne-a dat cu dobândă, să facem banii la loc ca să-i dăm banii. Deci, de exemplu, dacă fac eu patru milioane punem și noi trei milioane deoparte și un milion îl cheltuim și noi pe lapte, că îi dau lapte praf, 50 de lei, ce e acolo pampers, mâncare și ăia au fost banii.

Faza a fost că s-a dus soțul meu la un băiat care dă bani cu dobândă, cămătar sau cum se zice, și el, la 30 de milioane, i-a pus dobândă, trebuia să ia 60, 70 și, în loc la 30, ia și el 42. Și acum ne chinuim să-i dăm banii, îi dăm pe fiecare lună de când am ieșit din spital din ianuarie, îi dăm pe fiecare lună până luna asta care a fost 7 milioane pe lună dobândă, până strângem toți banii, 42 de milioane să-i dăm banii toți. (A.R., 20 de ani)

I-am dat banii înapoi de anul trecut, de prin toamnă, de m-am săturat eu. În fiecare luni am dat câte 100 și ceva de euro dobândă. Tot 22 de milioane am de dat, stați liniștită. Mereu am zis că și-o da drumu ca să îi dau pe toți grămada și cu asta basta. I-am dat, i-am trimis și din Anglia, i-am trimis și din Germania. Am venit din Anglia, a venit de m-a luat de la București, i-am dat și atunci 100 de lire pentru datorie. Apoi nu s-a scăzut deloc, tot 22 de milioane am. Tot 500 de euro am luat, tot 500 de euro sunt. (D.R., 33 de ani)

Mai ales în cazul lucrătoarelor sexuale mai tinere se vede că posibilitatea unei boli sau a unor cheltuieli neașteptate nu este luată în calcul, tocmai pentru că nu prea există nicio strategie viabilă de reacție.

Dacă ai avea nevoie de o sumă mai mare de bani, ai avea de unde să iei?

Nu cred, că nu prea dă nimeni acolo unde stau eu.

Sau dacă nu ai putea sa ieși câteva săptămâni, o lună la muncă?

Nu m-aș descurca, nu ar avea cine sa mă ajute. Adică m-ar ajuta și ai mei cât ar putea, dar cât? Că nici eu nu au servicii, nu au nimic. (C.A., 19 ani)

7.3. Lipsa de alternative

Chiar și în situația în care sunt afectate în asemenea grad de riscurile de precaritate, alternativele lor de activitate lipsesc sau sunt necredibile. Sexul comercial le asigură o constanță a venitului care nu este ușor de compensat printr-o altă formă de activitate sau angajare. În acest fel, planificarea resurselor nu apare decât aproape exclusiv pe termen scurt, de întreținere și subzistență, ceea ce este tipic pentru populațiile marginalizate, care se simt excluse din societate.

Chiar și așa, multe dintre ele înțeleg faptul că sexul comercial nu este o activitate viabilă pe termen lung. De cele mai multe ori, veniturile majore de pe urma sexului comercial apar în perioada tinereții, apoi scad progresiv odată cu înaintarea în vârstă. Capcana inerentă a acestei situații este dată tocmai de faptul că veniturile încasate în perioada tinereții sunt mari, ceea ce face deseori alternativa schimbării carierei indezirabilă, iar în momentul în care veniturile din sex comercial încep să scadă, și utilitatea marginală a schimbării carierei a scăzut mult.

Acestea fiind spuse, există totuși un interes pentru a găsi alternative, însă aceste alternative se bazează în mare măsură pe un ajutor consistent din partea statului și a societății. Pentru că majoritatea lucrătoarelor sexuale au abandonat școala înainte de absolvirea de 10 clase, șansele lor de angajare – mai ales în mediul rural – sunt aproape nule.

Păi la câte amenzi am, nu știu dacă și statul ăsta mă poate ajuta. Dar dacă ar vedea și ce am acasă, vă spun sincer că da. Pentru că am sora paralizată, eu cu asta îmi întrețin familia, nu am altă sursă de venit. Dacă mi-ar zice unul muncești la mine pe 15 milioane lunar, deci nu și trei, patru mese, îți dai seama că nu m-aș feri de om, dar să știu că nu e dăla care trage țeapă, să fie om. (C.B., 26 de ani)

Încă pot să muncesc, oriunde aș putea munci, am putere de muncă, pot să muncesc oriunde, în fabrică, la câmp, oriunde pot să muncesc, nu mi-e frică de muncă, nu dau înapoi, dar v-am zis, dacă aș avea o cameră a mea. (D.R., 33 de ani)

Dar ai încercat să muncești altceva și nu ți-ai găsit?

Da, am încercat și nu a vrut să... eu am vrut să mă las de mult de chestia asta, dar nu te primește nimeni că nu ai școala terminată. (D.A., 28 de ani)

7.4. Aportul societății civile

Chiar și în lipsa unei deschideri foarte ferme către alte persoane ce se ocupă cu sexul comercial sau așteptări de ajutor din partea statului, este surprinzător de observat că există o deschidere a lucrătoarelor sexuale intervievate către societatea civilă. În ciuda faptului că activitatea lor produce restricții structurale cu privire la încrederea în alte persoane, o bună parte din lucrătoarele sexuale intervievate se declarau bucuroase să aibă posibilitatea de a discuta și a interacționa cu societatea civilă. În interviurile de față, întrebarea a fost formulată despre organizația pentru care au fost culese datele, și anume Carusel.

În mod cert, nevoia principală acoperită de către ONG-uri este una imediată și relativ materială, a analizelor medicale și a prezervativelor oferite (ARAS, 2005a; Sandu et al, 2015). Pentru că acest sprijin este oferit necondiționat și oarecum

recurent, asistenții sociali din partea ONG-urilor nu mai sunt priviți inerent cu suspiciune sau cu neîncredere. Această formă de sprijin este aproape chiar subînțeleasă, mai ales în locurile în care activitatea Carusel este mai îndelungată.

Suplimentar, însă, lucrătoarele sexuale par a-și dori și o relație socială dezinteresată, în care să aibă posibilitatea să vorbească cu cineva de care nu simt nevoia neapărat să se ascundă sau să se teamă. În mod cert, în cadrul acestei relații sunt importante și sfaturile și informațiile necesare pentru creșterea eficacității instituționale, mai buna folosire a legii și a pârghiilor pe care le au la dispoziție. În această direcție este, cel mai probabil, una din căile principale de inițiere a interacțiunii cu acestea și de inițiere a unui dialog ce ar putea viza împuternicirea și coagularea comunității de lucrătoare sexuale din România.

Dar, de exemplu, noi, de la CARUSEL, crezi că avem cu ce să te ajutăm? Nu neapărat în demersul ăsta... Nu, decât cu sfaturi. (C.A., 26 de ani)

Noi crezi că avem cu ce să te ajutăm?

Măi, cu o vorbă dulce mă poți ajuta, poate cu un sfat prietenesc așa, ne mai întâlnim și în alte ipostaze așa, tu ești veselă, eu supărată și tot așa...da cu vorba aia, să zici vreodată: da' bine că te-ai lăsat și te-ai pus locului, soarta mea mi-o las așa. (C.A., 19 ani)

Pe mine m-a ajutat mai mult străinii după stradă și voi... (nr. Carusel). Pe mine nu m-a ajutat frați, surori, mama din partea lui...mai repede tu mi-ai dat o pâine, ăla o haină, ăla m-a ajutat. (C.O., 39 de ani)

Dumneavoastră (nr. Carusel) oricum ne ajutați destul de mult, trecând pe aici, lăsându-ne prezervative...și astea sunt până la urmă bani care nu îi mai dai. Un 10 lei, un 5 lei ăla, se cunoaște când nu îi ai. Eu, când nu am avut și am avut cutia de prezervative în casă, am luat de acolo și am fost liniștită. Și ăsta e un ajutor. Și un ajutor binevenit. (D.R., 33 de ani)

8. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

- Cercetarea de față demonstrează din nou faptul că nu există neapărat o comunitate omogenă a lucrătoarelor sexuale din România. Problemele acestora sunt foarte diferite regional și mai ales în funcție de mediul de reședință sau activitate. Lucrătoarele sexuale din mediul rural tind să sufere în mult mai mare măsură de ineficacitate instituțională – înțeleg în mult mai mică măsură care le sunt drepturile, nu interacționează cu administrația locală și tind să aibă o atitudine semnificativ mai subordonată față de poliție și jandarmerie. Acestea și suferă în mult mai mare măsură de precaritate și sărăcie, atât ca urmare a faptului că piața căreia se adresează este mai săracă, dar și faptului că marginalizarea din partea comunității este mult mai dură. Spre deosebire, lucrătoarele sexuale din orașele mari și prospere – în special din București – tind să aibă o experiență mai semnificativă atât în relația cu autoritățile, cât și în relația cu administrația. Chiar dacă asociativitatea în interiorul comunității de lucrătoare sexuale pare la fel de limitată, în general cele din mediul urban au o înțelegere mai bună a problemelor de care suferă și a căilor de contestare și de auto-protecție.
- O necesitate imensă pentru protejarea drepturilor lucrătoarelor sexuale este o mai bună cunoaștere atât a legislației, cât și a drepturilor de care se bucură în relație cu administrația, cât și în relația cu autoritățile. Majoritatea lucrătoarelor sexuale intervievate nu cunosc legislația decât parțial, însă adeseori nu își asumă faptul că ele dispun de drepturi complete de cetățean, pe care le pot apăra. Îmbunătățirea acestor cunoștințe nu ține exclusiv de informare, dar și de pregătire personală și de construirea unor procese testate de protejare a acestor drepturi – în special prin interacțiunea cu profesioniști din administrație, poliție și chiar și sistem juridic. Informarea și interacțiunea cu profesioniști din aceste domenii ar contribui și la demistificarea propriei tendințe către auto-stigmatizare și auto-excluziune.
 - ◆ Informarea lucrătoarelor sexuale cu privire la lege și la drepturile lor – atât în ce privește legile care le privesc direct, cât și legile care privesc asistența socială sau drepturile cetățenilor, și sprijinirea acestora în accesarea acestor drepturi ar conduce la îmbunătățirea situației lor. Cele mai de succes astfel de inițiative au venit ca urmare a activității organizațiilor societății civile.
- Deseori, prostituția apare ca o formă de căutare a unei stabilități socio-economice într-o situație dramatică sau de criză. Acestea fiind spuse, multe dintre respondentele intervievate nu consideră activitatea de sex comercial ca una de oportunitate, ci mai degrabă ca o muncă pe care o conduc în anumite condiții. Lipsa mecanismelor de suport social din partea statului agravează masiv aceste condiții. În general, intervenția poliției și lipsa unei plase sociale bine dezvoltate sunt principalele cauze ce limitează alternativele profesionale pentru lucrătoarele sexuale. Odată limitate de cuantumul amenzilor și de lipsa șanselor de a beneficia de protecție socială reală, sexul comercial devine singura soluție viabilă. Există o propensiune mult mai însemnată către căutarea de alternative profesionale și de căi de ieșire din activitatea de sex comercial în special pentru lucrătoarele sexuale din mediul rural și pentru cele de o vârstă mai înaintată.
 - ◆ Tratarea cauzelor ce conduc la începerea activității de sex comercial ar fi cea mai bună modalitate de a reduce numărul lucrătoarelor de sex comercial și a gradului de excluziune socială la care acestea se expun. În acest moment, mai degrabă decât să ducă la ieșirea din activitatea de sex comercial, amenzile blochează lucrătoarele sexuale în această activitate. În schimb, îmbunătățirea ecosistemului de servicii sociale pentru persoane în dificultate – mai ales pentru mame tinere și singure – ar putea avea efecte semnificativ mai importante. În plus, statul ar trebui să își îmbunătățească și serviciile de inspecția muncii, pentru a limita cazurile în care angajatul nu este plătit la timp, nu are contract de muncă, etc, ceea ce duce la respingerea ideii de angajare formală ca o soluție pentru subzistență.
- Unul dintre succesele cele mai însemnate ale societății civile în munca directă cu lucrătoarele sexuale din România este creșterea atenției și grijei pentru riscurile medicale la care sunt expuse și, ca efect, pentru riscurile medicale la care sunt expuși clienții lor. De cele mai multe ori există date clare ce arată o grijă constantă de a nu se infecta și de a-și face analize medicale cât mai des posibil. Interviuurile arată și o înțelegere

clară a faptului că o posibilă infecție le-ar crea probleme serioase atât cu clienții, cât și cu poliția. Singura arie a protecției și folosire de mijloace anticoncepționale ce nu pare suficient dezvoltată este legată de folosirea protecției în relațiile intime cu partenerul stabil sau soțul. Este de recomandat ca activitatea societății civile în acest domeniu de educare și prevenire să se concentreze din ce în ce mai mult și pe asigurarea unei protecții corespunzătoare în viața privată.

- Există un proces instituțional complex de acordare și valorificare a amenzilor și sancțiunilor acordate lucrătoarelor sexuale. Prin simplul fapt că acestea sunt acordate recurent, repetitiv și ajung deseori la sume absolut colosale, ele nu sunt aproape niciodată achitate, iar mecanismele instituționale existente nu reușesc să le convertească în muncă reală și inclusivă în folosul comunității. Practic, autoritățile abuzează de mijlocul de sancționare/pedepsire la îndemână, iar acesta nu funcționează pentru reintegrarea lucrătoarelor sexuale în societate, ci adâncește și mai mult excluziunea socială prin privarea accesului la unele drepturi și crearea sentimentului general de inferioritate și cetățenie de clasa a doua. În plus, logica actuală de acordare a amenzilor contravenționale nu asigură un set de condiții coerente care să ducă la sancționare, ceea ce creează situații abuzive, precum amendarea unor lucrătoare sexuale atunci când nu oferă servicii sexuale sau chiar amendarea unor non-lucrătoare sexuale care corespund întâmplător așteptărilor agenților de poliție/jandarmerie pentru ce înseamnă oferirea de servicii sexuale contra-cost.
 - ◆ Regândirea amenzilor în baza unor condiții și cu o serie de limitări clare ar putea scădea masiv efectele de marginalizare, identificare ca cetățean de clasa a doua și ar putea chiar îmbunătăți ratele de colectare. Autoritățile române trebuie să accepte faptul că amenzile în stadiul actual nu funcționează. Ele nu aduc niciun plus pentru societate, nici la nivel de încasări bugetare, nici la nivel de corectare comportamentală. În schimb, supra-utilizarea lor crește efectul de marginalizare a lucrătoarelor sexuale. Eliminarea articolului 2, alineatul 6 din legea 61/1991 ar putea contribui la reducerea excluziunii sociale a lucrătoarelor sexuale și le-ar îmbunătăți acestora accesul la unele drepturi civile, respectiv dreptul la proprietate, cât și accesul la propriile resurse, prin deschiderea unui cont bancar, de exemplu, ceea ce ar conduce la reintegrarea socială a lucrătoarelor sexuale.
- Există forme clare de marginalizare instituțională sau structurală la care sunt supuse lucrătoarele sexuale – cea mai semnificativă este acumularea amenzilor care limitează capacitatea de a-și exercita plener drepturile cetățenești. În plus față de aceste forme instituționale de marginalizare, există și o propensiune semnificativă către auto-marginalizare și auto-excludere din societate prin integrarea și asumarea poziției de subordonare față de autorități și de existență în afara limitelor legii. Unele lucrătoare sexuale se simt mai puțin cetățeni ca urmare a marginalizării, iar interiorizarea acestei percepții duce la limitarea încercării de a-și proteja propriile drepturi și de a-și căuta îmbunătățirea nivelului de trai.
 - ◆ Accesul lucrătoarelor sexuale la instituții sau chiar și la servicii publice este limitat și condiționat de plata unor amenzi. Pentru că acestea nu pot procura banii necesari pentru a acoperi aceste amenzi și a continua să-și întrețină familiile decât prin continuarea activităților de sex comercial, eliminarea acordării amenzilor ar putea contribui la incluziunea socială a acestora atât prin faptul că acestea și-ar putea accesa drepturile civile mai ușor, dar și prin faptul că s-ar simți mai îndreptățite să participe la societate în lipsa unor comportamente stigmatizante ale autorităților, care le plasează „în afara legii”.
- Cea mai bună modalitate de protejare a drepturilor lucrătoarelor sexuale este, fără îndoială, dezvoltarea unui sentiment de apropiere și asociativitate în interiorul comunității. În acest moment, lucrătoarele sexuale sunt deconectate unele de celelalte, au impresia că intră în competiție pentru resurse și nu formează relații apropiate. Coalizarea lor într-un tip de structură cvasi-sindicală sau asociativă ar putea să contribuie major la medierea sau depășirea unor forme de conflict și să le construiască o platformă solidă pentru a putea interacționa cu factorii de decizie politici sau administrativi și a proteja mai bine și mai informat drepturile lucrătoarelor sexuale în general. Fără structuri de acest tip, activitatea ONG-urilor dedicate drepturilor omului și populațiilor marginalizate pot cel mult să suplinească lipsurile și să încerce să le reprezinte.
- Riscurile de violență și de abuz au scăzut masiv în ultimii ani, mai ales ca urmare a modificărilor legislative privind statutul legal pentru sexul comercial. Abuzurile violente din partea autorităților au scăzut masiv, însă cele simbolice au rămas cumva prezente și au devenit răspândite. Pentru că parte din viabilitatea activității lor presupune o relație pozitivă cu autoritățile, lucrătoarele sexuale sunt deseori dispuse să treacă cu vederea micro-agresiuni sau acte de nedreptate comise de către autorități. Similar, din cauza acestei subordonări

simbolice față de autorități, deseori lucrătoarele sexuale nu se gândesc să depună reclamație pentru abuzurile de care suferă în relația cu clienții sau cu oamenii din viața lor privată.

- ◆ Instruirea polițiștilor și jandarmilor pentru a îmbunătăți calitatea muncii lor în relație cu lucrătoarele sexuale, cât și instruirea lucrătoarelor sexuale cu privire la drepturile lor în relația cu reprezentanții forțelor de ordine, ar putea contribui la limitarea abuzurilor din partea clienților sau a altor persoane.

BIBLIOGRAFIE

- Amnesty International (2015). *Global movement votes to adopt policy to protect human rights of sex workers*. Disponibil online la <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/08/global-movement-votes-to-adopt-policy-to-protect-human-rights-of-sex-workers/>, verificat la 28.07.2017
- ARAS – Asociația Română Anti-SIDA (2005a). *Studiu privind atitudinile, cunoștințele și practicile legate de comportamentul sexual și utilizarea prezervativului de către CSW din județul Ilfov*.
- ARAS – Asociația Română Anti-SIDA (2005b). *Sexul comercial, perspectivă de sănătate publică și socială*.
- Buzducea, D. (2009). Persoanele victime ale prostituției. În Preda, M. (coord.). *Riscuri și inechități sociale în România. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice*. Iași: Editura Polirom.
- Cărăboi, A., Fierbințeanu, C. (2015). The Impact of Commercial Sex Work in Brașov Area. *Geopolitics, History and International Relations*, 7, 2, 362–372.
- Decker *et al.* (2015). Human rights violations against sex workers: burden and effect on HIV. *The Lancet*, 385, 9963, 186–199.
- *The Declaration of the Rights of Sex Workers in Europe (2005)*. Disponibil online la http://www.sexworkeurope.org/sites/default/files/userfiles/files/join/dec_brussels2005.pdf, verificat la 28.07.2017.
- Epure, C. (2012). *Capitalul social: cum se construiesc relațiile dintre persoanele care practică sexul comercial și clienții lor*. Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, [nepublicată].
- Global Network of Sex Work Projects (2010). *Addressing violence against sex workers*. Disponibil online la http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/research-for-sex-work-12-english-russian_0.pdf, verificat la 25.07.2017.
- Global Network of Sex Work Projects (2015a). *Stepping Up, Stepping Out Project. Economic Empowerment of Sex Workers*. Disponibil online la <http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/Summary%20Regional%20Reports%20Economic%20Empowerment%2C%20NSWP%20-%20November%202015.pdf>, verificat la 25.07.2017.
- Global Network of Sex Work Projects (2015b). *Measuring the Impacts of Amnesty International's Resolution on Protecting the Human Rights of Sex Workers*. Disponibil online la <http://www.nswp.org/resource/measuring-the-impacts-amnesty-international-s-resolution-protecting-the-human-rights-sex>, verificat la 25.07.2017.
- The Lancet (2015). *Keeping sex workers safe (Editorial)*. 386, 9993, 504.
- Programul Comun al Națiunilor Unite pentru HIV/SIDA (UNAIDS) (2009/2012). *UNAIDS guidance note on HIV and sex work*. Disponibil online la http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2009/JC2306_UNAIDS-guidance-note-HIV-sex-work_en.pdf, verificat la 28.07.2017
- Preda, M., Buzducea, D., Lazăr, F., Grigoraș, V. (2009). Situația tinerelor din România practicante ale sexului comercial. *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, 24. Universitatea A.I. Cuza Iași.
- Romanian Angel Appeal (2010a). *Femei care practică sexul comercial în București. Stil de viață și comportamente cu risc de transmitere HIV, VHB și VHC*.
- Romanian Angel Appeal (2010b), *Prevalence and behaviors at risk of HIV, HVB and HVC transmission among the female sex workers in the street of Bucharest*.
- Sandu, D., Mohr, A., Ursan, M. (2015). *Sexul comercial – stigmă și marginalizare*. București: Editura Și Librăria Hecate. Disponibil online la http://carusel.org/blog/wp-content/uploads/2016/05/Sexul-comercial-stigma-si-marginalizare_CARUSEL.pdf, verificat la 22.07.2017.
- Sex Workers' Rights Advocacy Network (2015). *Failures of Justice, State and Non-State Violence Against Sex*

Workers and the Search for Safety and Redress. Disponibil online la <http://www.swannet.org/files/swannet/FailuresOfJusticeEng.pdf>, verificat la 26.07.2017.

- TAMPEP/ Brussa, L. (2009). *Sex work in Europe. A mapping of the prostitution scene in 25 European countries*. Disponibil online la <http://tampep.eu/documents/TAMPEP%202009%20European%20Mapping%20Report.pdf>, verificat la 26.07.2017.
- Tăriceanu, E.A. (2014). *Prostituția: politici și practici. În cine dăm cu piatra?* Iași: Editura Polirom.
- UNAIDS România (1999). *Cercetare privind comportamentul sexual al femeilor care practică sexul comercial în București*.
- World Health Organization (2012). *Prevention and treatment of HIV and other sexually transmitted infections for sex workers in low- and middle-income countries – Recommendations for a public health approach*. Disponibil online la http://www.who.int/hiv/pub/guidelines/sex_worker/en/, verificat la 28.07.2017.
- World Health Organization, United Nations Population Fund, Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, Global Network of Sex Work Projects, The World Bank (2013). *Implementing comprehensive HIV/STI programmes with sex workers: practical approaches from collaborative interventions*. Disponibil online la http://www.who.int/hiv/pub/sti/sex_worker_implementation/en/, verificat la 28.07.2017.

Legislație națională:

* Legea nr. 286/2009 privind noul Cod Penal, publicată în MO nr. 510 din 24 iulie 2009;

* Legea 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal Monitorul Oficial 757/2012;

* Legea 63/2012 - pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal Monitorul Oficial 258/2012;

* Legea 27/2012 - pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal Monitorul Oficial 180/2012;

* Legea nr. 61/1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, republicată la 7 februarie 2014;

EXECUTIVE SUMMARY	3
Introducere și metodologie.	3
Principalele descoperiri.	3
Principalele recomandări	5
1. INTRODUCERE	7
1.1. Obiectivele Cercetării.	8
2. METODOLOGIE	9
2.1. Metode de colectare a datelor	9
2.2. Modalitatea de eșantionare	9
2.3. Limitele cercetării	10
3. ECOSISTEMUL SOCIAL	11
3.1. Începerea activității	11
3.2. Angajarea anterioară sau alternative profesionale	13
3.3. Integrarea în grupul primar de suport	14
3.4. Capitalul social în interiorul comunității	15
3.5. Auto-marginalizarea lucrătoarelor sexuale	16
3.6. Migrație circulară pentru completarea veniturilor	18
4. EFICACITATEA CIVICĂ	19
4.1. Interacțiunea cu instituțiile administrative ale statului	19
4.2. Amenzile și limitarea drepturilor civice	21
4.3. Familia ca intermediar instituțional	22
4.4. Capcana marginalizării instituționale	22
5. EFICACITATEA LEGALĂ	24
5.1. Abuzurile la care sunt supuse	24
5.2. Inadecvarea sancțiunilor materiale ca model de îndreptare	25
5.3. Relație subordonată cu Poliția	28
6. ASIGURAREA SĂNĂTĂȚII	31
6.1. Neacoperite de asigurare medicală	31
6.2. Excluziune prin neînțelegere	32
6.3. Folosirea mijloacelor contraceptive în familie	33
7. PRECARITATE ȘI CALITATEA VIEȚII	35
7.1. Grupuri de suport inadecvate	35
7.2. Precaritate severă des întâlnită	36
7.3. Lipsa de alternative	37
7.4. Aportul societății civile	37
8. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	39
BIBLIOGRAFIE	42
Legislație națională:	43

PROGRAMUL DE COOPERARE ELVEȚIANO-ROMÂN
SWISS-ROMANIAN COOPERATION PROGRAMME

PROIECT CO-FINANȚAT PRINTR-UN GRANT DIN PARTEA ELVEȚIEI
PRIN INTERMEDIUL CONTRIBUȚIEI ELVEȚIENE PENTRU UNIUNEA
EUROPEANĂ EXTINSĂ

